

Mgr. Art. Rudolf Boroš, Šamudovce 115, 072 01 Michalovce

**REŠTAURÁTORSKÝ VÝSKUM A NÁVRH NA
REŠTAUROVANIE
(exteriér a interiér objektu)
BÝVALÉ REÁLNE GYMNÁZIUM, HURBANOVA 15, ŽILINA**

**Vypracovali: Mgr. art. Rudolf Boroš
Mgr. art. Štefan Siváň
2016**

Reštaurátorský výskum realizovaný v súčasnosti na predmetnej pamiatke – Škole bývalého reálneho gymnázia v Žiline je ďalšou etapou v obnove objektu, ktorá je realizovaná od roku 2014 (zámer na obnovu pamiatky bol podaný už v roku 2011 – Rozhodnutie o zámere vydané pod evidenčným číslom ZA-11/0226-04/MAJ, zo dňa 01.02.2011).

Obnova sa začala prácami na priečelí a to reštaurovaním kamenného portálu na hlavnej fasáde objektu (realizoval Akad. soch. Dušan Hagara, 2013). V rámci celkovej obnovy boli najmä prínosné zistenia a závery z **realizovaného Architektonicko-historického pamiatkového výskumu**, ktorý spracovala Doc. PhDr. Magdaléna Kvasnicová, PhD. (máj 2014). K pamiatkovému výskumu vydal príslušný Krajský pamiatkový úrad Žilina (ďalej len KPÚ Žilina) Záväzné stanovisko pod evidenčným číslom KPUZA-2014/14320-3/83426/MAJ (zo dňa 17.12.2014). Následne KPÚ Žilina z vlastného podnetu rozhodol o zámere na reštaurovanie **časti národnej kultúrnej predmetnej pamiatky v rozsahu pamiatkovo cenných prvkov objektu:**

- a) **V interiéri ide o nasledujúce prvky: omietky, štukovú výzdobu, kamenné prvky (schodiskové stupne, balustrové zábradlia, sedes s fontánkou),**
- b) **V exteriéri ide o nasledujúce prvky: omietky, architektonické plastické prvky a štukové prvky fasády, kamenné prvky atiky a rovnako aj priestor kaplnky s plastikou Ukrižovaného s kamenným stolom.**

Uvedené rozhodnutie o zámere bolo vydané pod evidenčným číslom KPUZA-2015/13376-2/44240/PIE, zo dňa 30.06.2015. Na základe podmienok určených v tomto rozhodnutí bol realizovaný reštaurátorský výskum aj v exteriéri a rovnako aj v interiéri objektu. Na základe výsledkov reštaurátorského výskumu je spracovaný Návrh na reštaurovanie. Ako bolo špecifikované v liste KPÚ Žilina (evidovaný pod č. KPUZA-2015/20941-2/75652/PIE, zo dňa 29.10.2015) – reštaurátorský výskum mal byť zameraný na overenie technického stavu, štruktúry, farebného riešenia a zhodnotenia sekundárnych zásahov na vybratých častiach pamiatky.

Predložený Návrh je spracovaný podľa vydaného rozhodnutia o zámere (uvedeného vyššie) v súlade so zákonom č. 49/2002 o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len pamiatkový zákon), dopĺňujúcim zákonom 208/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa pamiatkový zákon a zároveň aj s vykonávacou Vyhláškou MK SR – č. 253/2010 Z. z. (zo dňa 17. mája 2010) - § 5, bod 2 (ďalej len Vyhláška).

OBSAH:

I. Základné identifikačné a technické údaje o predmete reštaurovania

II. Historické súvislosti viažúce sa k pamiatke a jej umelecko-historický opis – rožšírená verzia k už prezentovaným pamiatkovým hodnotám predmetného objektu (spracovala Ing. Arch. Zuzana Grúňová, PhD.)

III. Charakteristika reštaurátorského výskumu a opis jeho vykonania (metodika výskumu, nedeštruktívny výskum, deštruktívny výskum)

IV. Zhodnotenie technického stavu a charakteristiku pamiatkových hodnôt kultúrnej pamiatky na základe výsledkov reštaurátorského výskumu

V. Návrh postupu a technológie obnovy kultúrnej pamiatky

VI. Fotodokumentácia

VII. Grafika

VIII. Rozhodnutie o zámere KPÚ Žilina, na základe ktorého sa reštaurátorský výskum vykonával

I. Základné identifikačné a technické údaje o predmete reštaurovania

Názov pamiatky:	ŠKOLA
Bližšie určenie:	Bývalé reálne gymnázium, Žilinská univerzita
Architektonický charakter:	solitérna stavba
Adresa:	Ul. J. M. Hurbana 15, Žilina
Č. ÚZKP:	1438/1
Parcelné č.:	1268/2 – školská budova 1269 – kaplnka / altánok
Súpisné č.:	
Katastrálne územie:	Žilina
Typ pamiatky:	nehnutel'ná národná kultúrna pamiatka
Datovanie:	secesia, projekt 1909, realizácia 1910-1913
Autor:	architekt Ambrus Orth (1871-1931) architekt Emil Somló (1877-1939) sochár Géza Maróti (1875-1941)
Okres:	Žilina
Kraj:	Žilinský
<u>Majetkovo-právne vzťahy:</u>	
Vlastník:	Žilinská univerzita
Správca:	Žilinská univerzita
Objednávateľ prác:	Žilinská univerzita
<u>Reštaurátorský výskum spracovali:</u>	Mgr. art. Rudolf Boroš Mgr. art. Štefan Siváň
Fotodokumentácia:	Mgr. art. Rudolf Boroš Mgr. art. Štefan Siváň

II. Historické súvislosti viažúce sa k pamiatke a jej umelecko-historický opis

Secesná budova A Žilinskej univerzity

Text spracovala: Ing. Arch. Zuzana Grúňová, PhD.

Žilinská reálna škola a jej dejiny.

Historická budova, ktorá je v rámci Žilinskej univerzity označená ako budova A, má zaujímavé, často veľmi búrlivé dejiny. O jej tvorcach je známe veľmi málo, býva v literatúre nesprávne pripisovaná ako dielo maďarskému architektovi Ignácovi Alpárovi, ktorý okrem Žiliny pôsobil aj v ďalších dnes slovenských mestách. Výstavba žilinskej reálky súvisí s rozvojom školstva v Žiline, no i s dejinami národností v Uhorsku.

V areáli dnešného jezuitskeho kláštora na Mariánskom námestí v roku 1691 jezuiti založili nižšie gymnázium. Po ich odchode školu od roku 1776 viedli františkáni. V roku 1885 už ako štátna škola nesie meno kráľovské katolícke gymnázium. V období 1900 – 1907 škola funguje ako Uhorská štátna hlavná reálna škola v Žiline - Zsolnai Állami Főreáliskola. [1] Stredné školy boli v Uhorsku ponímané ako honosné budovy aj s reprezentačným významom, s umiestnením na urbanisticky signifikantnom mieste, a zároveň sa kládli požiadavky ich prevádzky podľa požiadaviek modernej výuky. Úlohou školy v Žiline bola žiaľ aj maďarizácia vzdelávania v tomto regióne, pretože Žilina bola na prelome 19. a 20. storočia viac slovenským mestom ako napríklad Trenčín, či Turčiansky Svätý Martin. Podľa výsledkov sčítania ľudu si v roku 1890 maďarčinu ako materskú reč nahlásilo 19,1% obyvateľov Žiliny, v Martine to bolo 27,2% a v Trenčíne 60,7%. Do roku 1910 násilná maďarizácia zdvihla tieto ukazovatele (nakoľko sú formálne a nakoľko objektívne, ťažko posúdiť) na 57,6% v Žiline, 94,1% v Trenčíne a 99,8% v Martine. [2]

Rok 1918, posledný rok vojny a obdobie pred rozpadom Rakúsko-Uhorska prinieslo do Žiliny neistotu a konflikty, ktoré sú zachytené aj v ročenkách žilinskej reálnej školy. Profesor Mišík, správca školy, okrem iného píše aj o profesorskom zbore, kde v tom čase pôsobilo 6 Slovákov, no len dvaja z nich sa hlásili k svojmu pôvodu. Dni počas prelomu boli plné vzrušených debát, takmer sa nevyučovalo.

12. novembra prichádzajú vrelo vítaní prví česko-slovenskí vojaci do Žiliny, na stanici ich privítala aj ďalšia známa osobnosť žilinského života, doktor Ivan Hálek. Vojaci však odchádzajú ďalej, neskôr boli zatlačení až k Ostrave. Nálada v meste stúpa až s rastúcou slobodou, keď maďarskí vojaci od 10. decembra 1918 opúšťajú Žilinu. Už o dva dni, 12. decembra, prišli do Žiliny niektorí predstavitelia vlády a vládny referent Anton Štefánek prevzal bývalú maďarskú reálku do správy ČSR. [3] Profesor Mišík bol naďalej poverený vedením školy, no vyučovanie neprebiehalo, pretože budova bola sídlom vládnych úradov novovytvorenej ČSR - Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska. Žilina sa dokonca na celé dva mesiace do 4. februára 1919 stáva hlavným mestom republiky, dovtedy, kým Bratislavu neoslobodili talianske légie. Doktor Hálek sa naďalej aktívne zapája do diania, minister Dr. Vavro Šrobár ho menoval rezortným šéfom zdravotníctva (pracuje aj po presune ministerstva do Bratislavy). [4] (Hálek sa do Žiliny neskôr opäť vracia ako primár Detskej nemocnice, ktorú pomohol zriadiť Červenému krížu v bytčickom kaštieli v roku 1920). O dianí na ministerstve v priestoroch historickej budovy A je možné sa viac dozvedieť aj zo zápiskov a pamätí Karola Antona Medveckého, referenta pre katolícke a cirkevné záležitosti na ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline a Bratislave (Cirkevné pomery katolíckych Slovákov v niekdajšom Uhorsku, 1920, digitalizovaná v rámci online databázy Zlatého fondu SME).

Škola dostáva v roku 1918 nový názov. Ján Palárik bol rímskokatolícky kňaz, pôsobiaci v Nitrianskom kraji, publicista, spisovateľ, dramatik, novinár a politik, ktorý po celý svoj život aktívne bojoval za spisovnú slovenčinu a národné a sociálne práva slovenského národa. V rokoch 1832 – 1836 študoval na františkánskom gymnáziu v Žiline, preto bolo na jeho počesť premenované formujúce sa Československé štátne reálne gymnázium Jána Palárika (1918 – 1938) v Žiline. V období do roku 1938 boli na Slovensku len tri sedemročné reálky, a to v Bratislave, Žiline a Košiciach (všetky ukončili svoju činnosť počas školskej reformy v období Slovenského štátu). [5]

Až 6. februára 1919 sa budova znovu začala používať na vzdelávanie, bola uvoľnená za prítomnosti vtedajšieho ministra školstva G. Habrmana a vládneho referenda A. Štefánka a 10. – 12. februára bol vykonaný zápis študentov. Vyučovanie začalo dňom 24. februára 1919. Prvé povojnové maturity sa

uskutočnili 3. júna, no ukončené boli v dňoch 21. – 25. júna 1919, lebo školu medzitým obsadilo opäť vojsko. Situácia v škole sa stabilizovala. Po vypuknutí takzvaného "Karlovo puču" bola budova gymnázia opäť pre študentov neprístupná, od 25. októbra až do 2. decembra ju totiž počas čiastočnej mobilizácie obsadilo vojsko (Karol I. Habsburský, korunovaný uhorský kráľ sa snažil znovu získať moc v Maďarsku – po krátkom boji porazený ušiel do exilu). Po upokojení pomerov viedol ústav naďalej profesor Mišík až do 28. februára 1923 a po ňom prevzal vedenie školy dr. Václav Vávra. [3]

Reálna škola Jána Palárika žije čulým študentským a kultúrnym životom. Vzniká tu samovzdelávaci spolok, kde predsedá študent najvyššieho ročníka a študenti za pomoci profesorov si pripravujú aktuálne prednášky a prednášajú ich svojim spolužiakom, organizujú prednášky, besedy, kultúrne akcie. V telocvični školy koncertoval svetoznámy huslista Jan Kubelík, ktorý žil s rodinou v tom čase v kaštieli v neďalekej Bytčici. Škola organizuje výlety, exkurzie, pracujú tu zahraniční lektori, rozvíja sa šport. V roku 1928 besedoval so študentmi ústavu Seton Wattson – Scotus Viator. Medzi absolventov školy patria mnohé známe mená, napríklad aj básnik Ján Kostra. Z oblasti architektúry sa s touto vzdelávacou inštitúciou spája meno Michala Maximiliána Scheera (1902 –2000), slovenského architekta, rodáka z Považskej Bystrice. Študoval od r. 1912 ešte na maďarskej Kráľovskej vyššej reálke v Žiline, maturoval v r. 1919 už na Československom štátnom reálnom gymnáziu Jána Palárika. Od r. 1925 tvoril v Žiline a jeho diela v duchu funkcionalistickej architektúry zmenili jej tvár. Azda najvýznamnejšou dominantou je budova Finančného paláca, postavená 1930–1931 (Dexia, Prima banka). Je tvorcom viacerých realizovaných projektov v kolónii obytných Svojdov (1928–1932). Počas vojny pracuje v Ružomberku na návrhoch budov v areáli Slovenských papierní. Po návrate do Žiliny v roku 1948 založil Krajský architektonický ateliér – Stavoprojekt. Po vymyslenom obvinení je zbavený funkcie riaditeľa, väznený. Po odchode do Nitry navrhuje prvý územný plán Nitry (1958) a obytné súbory, z ktorých sídlisko Chrenová I. je zapísané do urbanisticko-architektonickej knihy UNESCO.

Na historickej pohľadnici z roku 1918 je za budovou vľavo viditeľný hlavný vstup do prízemného krídla – ubytovanie zamestnancov a dielne žiakov. Prízemná stavba s manzardovou strechou prebiehala pozdĺž južnej hranice nádvorja školy a v čase vzniku školy 1913 tvorila v podstate okraj zástavby mesta Žiliny. Oporný múrik z lomového kameňa a tehál je v tomto čase ešte len vo výstavbe. Zrejme sa dokončuje už len čelný nástup a schodisko – v pozadí vľavo – severne od školy vidno časť hmoty altánku / kaplnky, ktorá je začlenená do telesa oporného múru zo severnej strany.

Novodobá história budovy bývalej reálky je spojená s osudmi Žilinskej univerzity. Počiatky univerzity siahajú do roku 1953, kedy bola založená ako Vysoká škola železniční v Praze (VŠŽ) vyčlenením z Českého vysokého učení technického. V roku 1959 bola premenovaná na Vysokou školu dopravnú v Praze. V rokoch 1960 – 1962 bola VŠD presťahovaná do Žiliny a jej názov zmenený na Vysoká škola dopravná v Žiline. Práve v roku 1962 bolo aj k historickej budove A pristavané nové krídlo - budova B.

Stojí čiastočne aj na mieste pôvodnej malej stavby v nádvorí, dielni žiakov a ubytovania zriadencov maďarskej kráľovskej reálky. Z prízemnej stavby ostala len malá časť v dvore – zadný priestor pôvodnej dielne, ktorá bola využívaná a razantne prestavaná na kotolňu. VŠD bola v roku 1980 premenovaná na Vysokú školu dopravy a spojov v Žiline (VŠDS). V novembri 1996 škola získala štatút univerzity a nový názov Žilinská univerzita. [6]

Žilinská secesná architektúra

Secesia, považovaná tiež za posledný komplexne sa prejavujúce stavebný sloh, bola na Slovensku veľmi rôznorodá. Jej podmienky neboli ideálne, finančné pozadie a nerozvinutosť vidieka nedovolili výrazné rozvinutie slobodomyselnej, žviálnej secesnej tvorby, veľkolepý výtvarný rozmach. Napriek tomu sa v Žiline, rozvíjajúcom sa centre, najmä vďaka Košicko-bohumínskej trati, objavujú kvalitné a zaujímavé secesné stavby. V meste tvoria nielen miestne architektonické osobnosti a kancelárie, ale aj zahraniční tvorcovia. Nové podnety priniesla aj priemyselná výstava horného Uhorska (1. august 1903 až 15. september 1903), ktorá reprezentovala slovenský priemysel 60 000 návštevníkom. Výrobky remeselníkov z piatich slovenských žúp aj z väčších podnikov boli vystavené v secesných pavilónoch – zachoval sa ešte donedávnej doby jediný, pavilón cementárne v Lietavskej Lúčke, ktorý padol za obeť výstavbe hotela Holiday Inn. [7]

Secesná architektúra, pre ktorú je typické použitie abstraktných rastlinných motívov, ľahkosť foriem, ženské krivky a maskaróny, figurálne kompozície, sa na žilinských stavbách prejavila skôr vo svojej geometrizujúcej podobe. Medzi zaujímavé väčšie stavby určite patrí Remeselnícky dom so sochou uhorského ministra verejných prác a dopravy Gabriela Barossa (1848 – 1892) a reliéfmi 17 povolání, ktorá bola neskôr sídlom Živnostenského spolčenstva, a tiež dnešný Dom umenia Fatra, pôvodne Grand Bio Univerzum, postavený v roku 1921. Veľkolepé schodisko, ornamentálne leptané sklo i tektonika fasád patrí k zachovaným architektonickým prvkom ďalšej secesnej stavby, Rosenfeldovho paláca. V areáli žilinskej univerzity na Veľkom Dieli stojí bývalý secesný výletný hostinec majiteľa Pavla Folkmana, tzv. Paľova búda. Málo známe secesné prvky i cenné fragmenty interiéru ako leptané sklo sa objavujú vo vilkách pri sade SNP.

Budova bývalej žilinskej reálky v štýle maďarskej secesie k výrazným budovám v meste rozhodne patrí. Jej návrh býva často nesprávne pripisovaný budapeštianskemu rodákovi, tvoriacemu aj v Žiline, Ignácovi Alpárovi.

Ignác Alpár (1855 – 1928), vlastným menom Ignác Schöckl, študoval na Stavebnej akadémii v Berlíne a po jej ukončení pracoval v rôznych berlínskych ateliéroch. V roku 1880 získal "Schinkelovu medailu", cenu stavebného spolku. V rokoch 1882 – 1888 pracoval ako asistent na Technickej univerzite v Budapešti, v roku 1883 si zobral za manželku Antóniu Orthovú z Aradu. [8] Tu v Rumunsku sú postavené jeho prvé väčšie diela. Vykazujú dobovo bežné, eklektické prvky. V roku 1888 si otvoril vlastný ateliér a navrhuje školy, kostoly a nájomné byty v Budapešti, Sedmohradsku a vtedajšom Hornom Uhorsku. Na území Slovenska patria medzi jeho diela napríklad budova divadla v Košiciach či piešťanský Kursalon - Kúpeľná dvorana spolu s úpravami a rekonštrukciami ďalších piešťanských objektov, v Bratislave to sú Vinárska a vinohradnícka škola a Reálna škola. V jeho ateliéri začínali svoju kariéru mnohí mladí uhorskí architekti a jeho pečiatkou označovali svoje návrhy. Medzi nich patril aj Alpárov švager Ambrus Orth (1871 – 1931), absolvent budapeštianskej technickej univerzity, [9] ktorý sa v roku 1904 osamostatnil a vytvoril spolu s architektom Emilom Somló (1877 – 1939) spoločný ateliér. Spolupracovali až do roku 1914 a v ich tvorbe sa objavuje množstvo návrhov škôl a verejných budov, na rozdiel od väčšiny diel Alpárovej tvorby už so secesným výrazom. Činorodo sa zapájali do množstva súťaží, o čom svedčia aj návrhy uverejnené v zborníkoch Maďarskí architekti – Magyar Építőművészet. Na území Slovenska vzišlo z podobnej súťaže tiež ich dielo, Vyššia dievčenská škola v Trenčíne (1904) dnes Gymnázium Ľudovíta Štúra.

Z hľadiska výskumu architektonických prvkov budovy bývalej žilinskej reálky sú zaujímavé tri ich spoločné diela, navrhované okolo roku 1909, a to Állami Felsőipariskola v Szegedi, návrh 1909, realizácia 1912 – 1914, budova pošty v Šoproni (Postapalota) návrh 1909, výstavba 1911 – 1913, podľa iných zdrojov až 1915, a bývalý Népház (Opatrovňa pre chudobných) v Budapešti. Z hľadiska hmotovo-priestorovej skladby a tektoniky fasád je zaujímavé zmieniť tiež budovy škôl v Užhorode (Ungvár) a Rábe (Győr).

Állami Felsőipariskola v Szegedi, 1909 (realizácia 1912 – 1914)

Od roku 1908 prebiehala v Uhorsku reorganizácia vzdelávania v oblasti remesiel a priemyslu. Rýchly nárast počtu študentov spôsobil, že v Szegedi vznikla iniciatíva na postavenie ďalšej školy s nákladom 800 000 korún. Budovu, postavenú v rokoch 1912 – 1914 však počas prvej svetovej vojny začala využívať francúzska vojenská nemocnica a neskôr, okolo 1921, slúžila pre utečencov z Transylvánie a Haliče. Po návrate k pôvodne plánovanej funkcii sa škola stala významnou inštitúciou, na ktorej pôsobili skúsení inžinieri. Cenné pre rozvoj priemyslu v celom regióne boli večerné kurzy pre remeselníkov. Počas druhej sv. vojny bola v budove opäť nemocnica a v súčasnosti slúži znovu ako stredná odborná škola, Déri Miksa Ipari Szakközépiskola.

obr. 01 Remeselnícke večerné kurzy v škole v Szegedi a jej historická pohľadnica. Zdroj [10]

Budova s pôdorysom v tvare L má tri podlažia a suterén čiastočne nad terénom, kde sú umiestnené okrem iného napríklad testovacie laboratóriá strojných zariadení. Stropy v budove tvoria 50 cm vysoké nitované oceľové nosníky. [10]

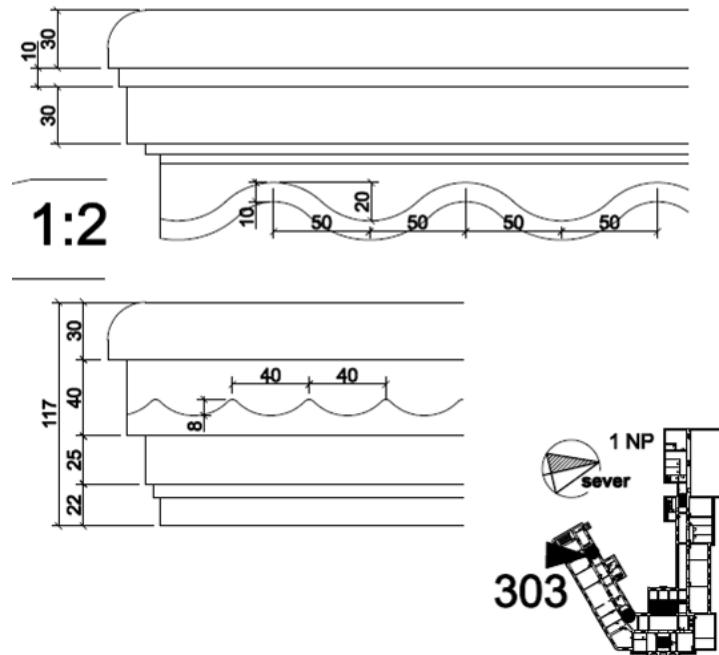
Pri porovnaní budovy školy v Szegedi a žilinskej budovy A je zrejмый totožný autorský rukopis s použitím rovnakého zdroja inšpirácie a motívov. Hmotovo-priestorová skladba je budovaná veľmi podobne, komponovaná na ústrednú os čelnej fasády s gradáciou hmôt až po manzardovú strechu s balustrovou atikou. Tvar pozemku tu dovoľil autorom hmotu rozvinúť väčšmi a plasticizovať bočnými rizalitmi. V interiéri sa prejavuje identické použitie lichobežníkových žb rámov, identické architektonické prvky, napríklad kamenné balustre schodiska a variácie na geometrický motív štukovej ornamentiky.

Porovnanie architektonických prvkov školy v Szegedi a v Žiline

Exteriér školy v Szegedi (hore) je riešený v časti fasády keramickým obkladom, ktorý tvorí výrazové prvky tektoniky – vystupujúce rímasy, nadokenné preklady a roznášacie oblúky a podobne. Okenné

výplne majú takmer totožne riešené členenie ako zjednodušené výplne, ktoré boli v Žiline osadené v 50-60tych rokoch 20. storočia. Tieto už nemajú jemnejšiu profiláciu krídiel a rámov, rovnako chýba výzdoba rezbou v horizontálnom priečniku.

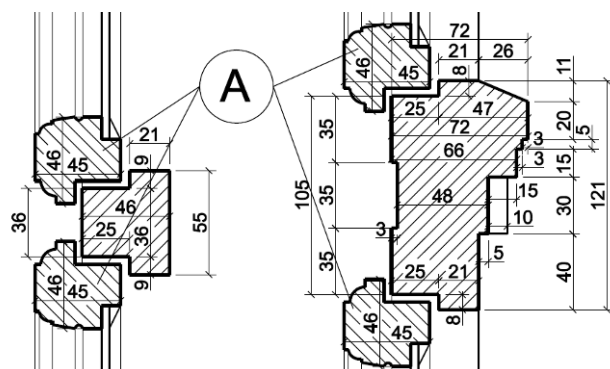
Škola v Žiline – detaily dvernej výplne presklenej steny (1.n.p., priestory bývalého bytu riaditeľa). Vlnkový motív zdobí lícovú stranu dverí pod rímsou – je totožný ako motív priečnika okenných výplní školy v Szegedi. Výkresová dokumentácia Ing.arch. Grúňová, 2015.

Exteriér školy v Žiline (hore) zachovali sa štyri okná s priečnikom so zuborezom (telocvičňa a severná dvorová fasáda). Hore foto okna – hodnotný detail 309.

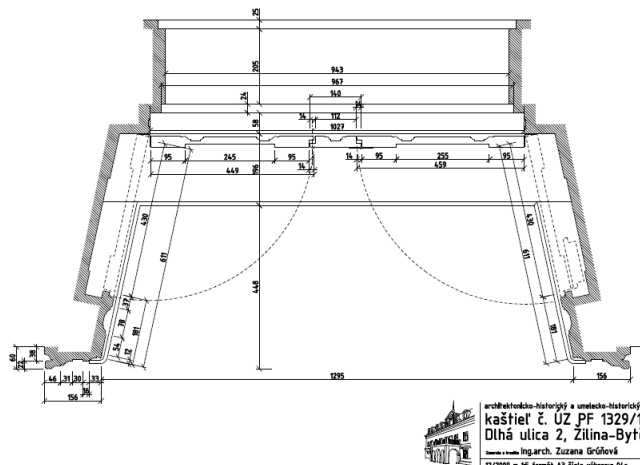
Škola v Szegedi má zrejme zachovanú podstatnú časť pôvodných drevených okien – profilácia krídiel a rámov je totožná s profiláciou starších okien v Žiline. Zaujímavým dobovým detailom je pákové ovládanie vyklápania horného krídla okien. Zrejme rovnako boli riešené aj väčšie okná v Žiline. Zachované malé úzke okná majú dolná krídlo otváracé, horné vyberacie na obrtlíky. Veľké okná (1950-1960) sú otváracé – horné aj dolné krídla, resp. horné krídla sú pevné.

Škola v Žiline – detaily prierezu rámov a krídiel, okenná výplň hodnotný prvok 309. Podrobnejšie vid'. výkresová dokumentácia Ing.arch. Grúňová, 2015.

Škola v Szegedi – zachované pôvodné mosadzné olivy okenných výplní na väčšine pôvodných drevených okenných výplní. Zaujímavým detailom sú zachované drevené okenice, zložené a zapustené do rámu ostení. V Žiline je možné, že taktiež boli realizované a odstránené boli pri komplexnej výmene okenných výplní v 50-60tych rokoch 20. stor.

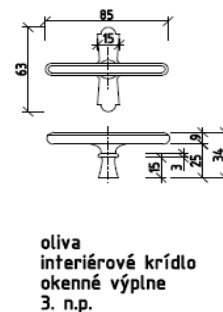
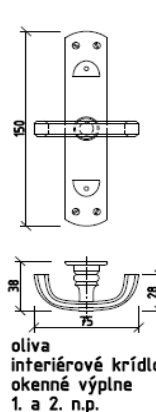
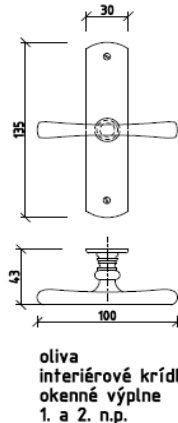
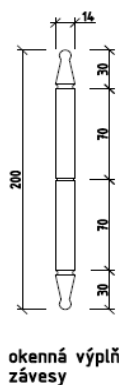
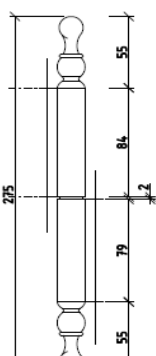

Podobné drevené skladacie interiérové okenice – obr. celkom vľavo sa zachovali na niektorých okenných výplniach v barokovom kaštieľ v **Žiline-Bytčici**, kde boli realizované pri obnove a adaptácii kaštieľa na detskú nemocnicu v rokoch **1920-1923**. Foto a zameranie Ing.arch. Zuzana Grúňová, 2010.

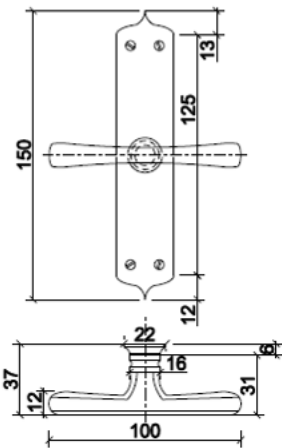
závesy dverného krídla, tvar A

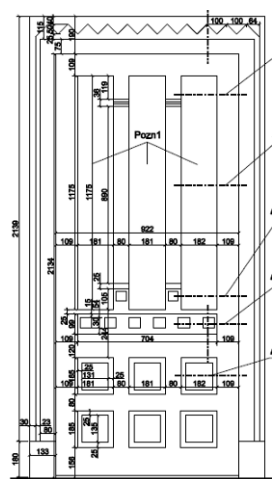
závesy dverného krídla, tvar B

Analogické mosadzné olivy okenných výplní a závesy dverí z obdobia 1920, barokový kaštieľ Žilina-Bytčica. Zameranie Ing.arch. Zuzana Grúňová, 2010.

Škola Žilina. Mosadzné olivy zachované na jedinom interiérovom, pôvodnom okne (bývalá vrátnica pri vstupnom schodisku). Okenná výplň hodnotný prvok 308. Podrobnejšie vid'. výkresy Ing.arch. Grúňová, 2015.

Vľavo a v strede škola v Szegedi, dvere škola Žilina, vpravo. Výplne vykazujú takmer totožný repertoár geometrickej výzdoby. Výkresy Ing.arch. Grúňová, 2015.

Vľavo a v strede škola v Szegedi, presklená stena s dverami škola Žilina, vpravo. Opäť takmer rovnaké delenie, totožná geometrická výzdoba aj kovania vrátane mosadzných tyčí.

Vľavo hlavné schodisko **školy v Szegedi**. Kamenné balustre sú totožné ako balustre schodísk vo viacerých stavbách dvojice Orth a Somló, rovnako ako prominentný motív štvorcov, ktorý dominuje štukovej výzdobe. Hlavice stĺpov vychádzajú z rovnakého tvaroslovia, aké je použité na hlavičiach exteriérových stĺpov kamenného portálu školy v Žiline. Schodiskové stupne školy v Szegedi a Žiline majú zrejme rovnaký materiál a rovnakú profiláciu. Schodisko má keramický obklad (zrejme sčasti novodobý, resp. výrazne doplnené pôvodné plochy) v svetlomodrej, žltej, béžovej a odtieňoch modrozelenej a zelenej farby. Schodisko školy v Žiline má zachované v soklovej časti maloformátové keramické obkladačky svetlo-modrej farby (zatreté olejovým náterom na tmavú hnedú).

Škola v Žiline. Pohľady na schodisko a foyer.

Škola v Szegedi. Výrez z historických pohľadníc – strešná krajina manzardových striech s hrebeňmi ukončenými kovovými ozdobnými prvkami (silne geometrizované valcovité vázy). Atika rovnako ako v Žiline ukončená motívom kamennej balustrády.

Vľavo škola v Szegedi, vpravo výrez z dokumentácie školy v Žiline s totožným členením okenných výplní.

Hlavná pošta v Šoproni, 1909 (realizácia 1911 – 1913, dokončená zrejme až 1915)

O súťaži na stavbu Hlavnej pošty v Šoproni (A soproni postapalota tervpályázata) informuje Magyar Építőművészet 1910, VIII. évfolyam, 2. szám (Maďarskí architekti 1910. 8 zväzok, 2. číslo). [11] V článku sa uvádza, že porote bolo predložených 11 kompletných návrhov, ktoré splnili predpísané formality a lokálny plán. Hodnotenie návrhom vytyka niektoré chyby, zlé nadväznosti a prepojenia prevádzok, no konštatuje, že celkovo určená parcela nie je veľmi výhodná, pretože je ťažké v úzkom priestore vytvoriť dispozíciu s dostatočným presvetlením všetkých priestorov, ktoré si to vyžadujú. Porota sa pochvalne zmienila o výhodnom usporiadaní dispozície okolo nádvorja, ktoré je určené na manipuláciu z poštou a nákladmi.

Šopron, hlavná pošta, čelná fasáda z originálnej dokumentácie. Nádvorie pošty. Zdroj: [12]

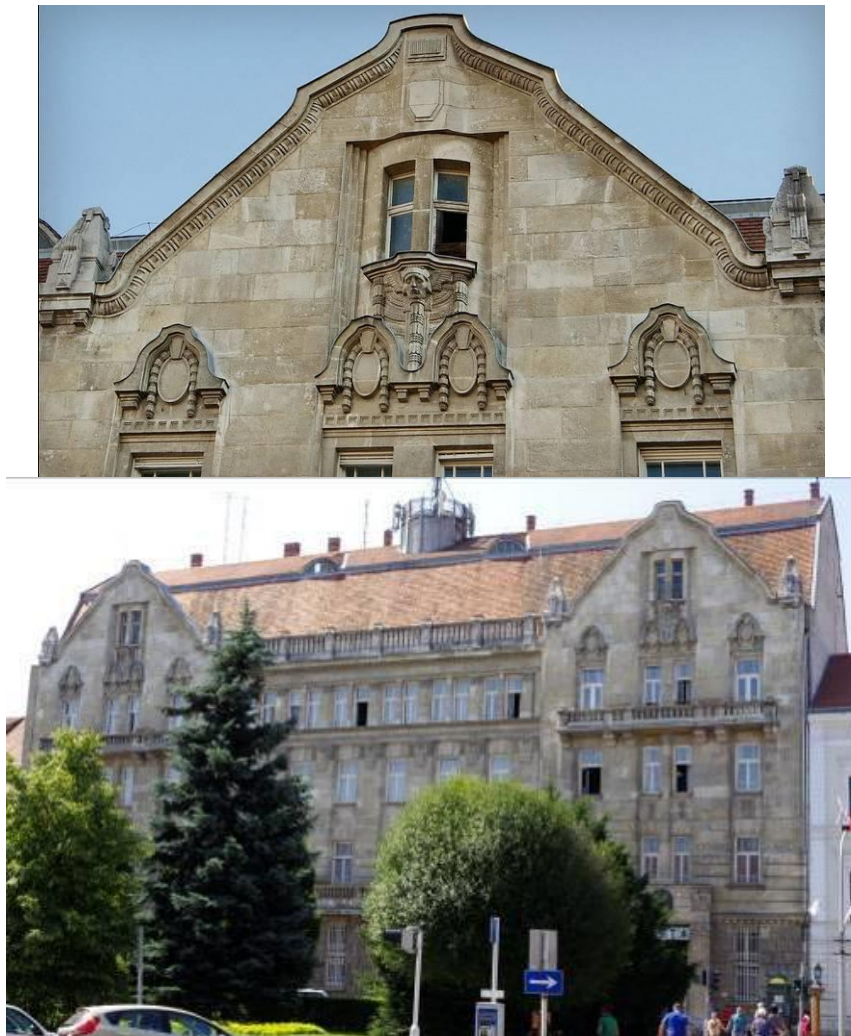
Hlavná fasáda do námestia má dvojicu jemne predstúpených rizalitov, ukončených secesne zvlnenými krivkami štítov sedlovej strechy, je výrazne geometrická s masívne pôsobiacou tektonikou. Objavujú sa tu na balkónoch rovnaké hranolové balustre s motívom obdĺžnikov, aké architekti použili na budove v Žiline. Medzi spoločné prvky fasád je možné uviesť aj geometrické motívy štvorcov a zuborezov na ostení okien, vytvorených hrubozrnnou štruktúrovanou omietkou na jemnozrnnom podklade a okná s lichobežníkovými záklenkami, typické pre maďarskú secesiu na fasáde nádvorja.

V interiéri zaujme monumentálna hlavná hala s presklením s rozponom 14 m a rovnako pôsobivé schodisko na ďalšie administratívne podlažia. Tu sa objavujú znovu známe motívy balustrov a pilierikov, tu ako sokle kandelábrov osvetlenia. Polia železobetónového stropu sú riešené s výraznou plastickou štukou s podobnými a totožnými motívami, aké autori použili aj na budove žilinskej reálky.

Porovnanie architektonických prvkov školy v Žiline a pošty v Šoproni

Škola v Žiline. Pohľad do nádvorja a vpravo okná s lichobežníkovým záklenkom – totožný motív z viacerých stavieb dvojice Orth a Somló a maďarskej secesnej architektúry vôbec.

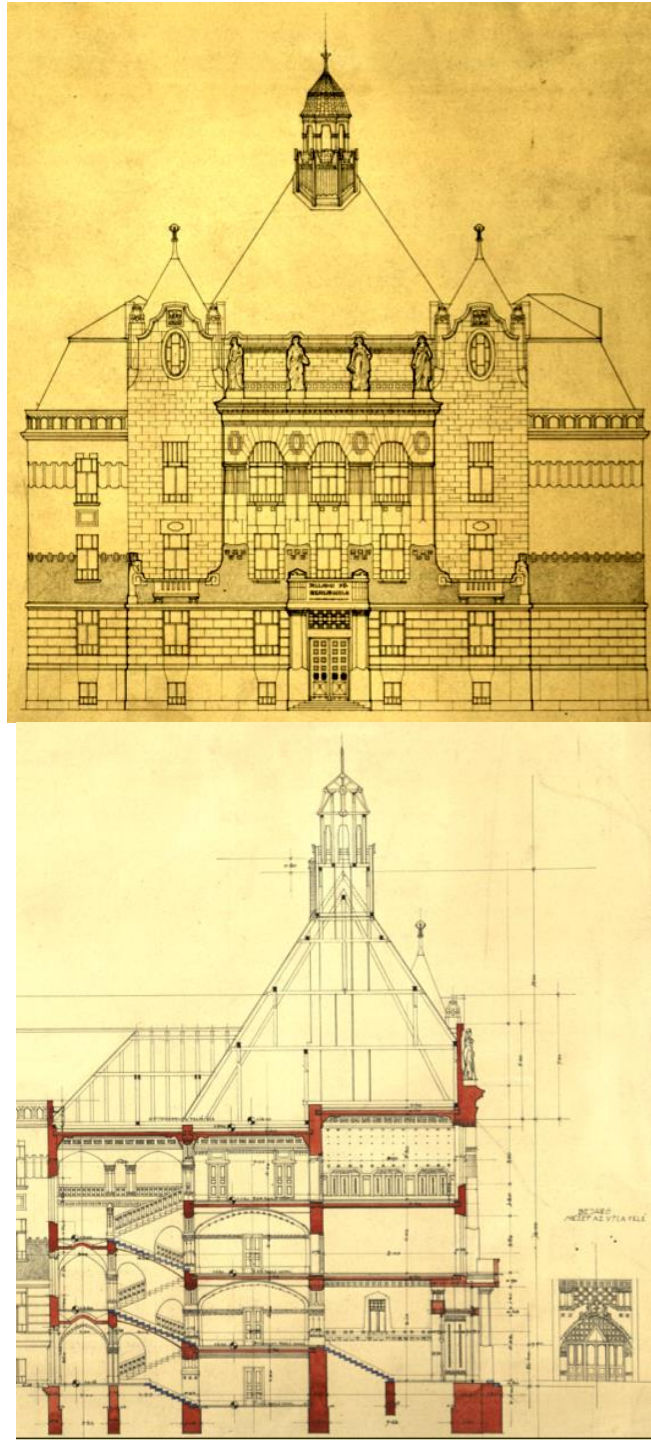

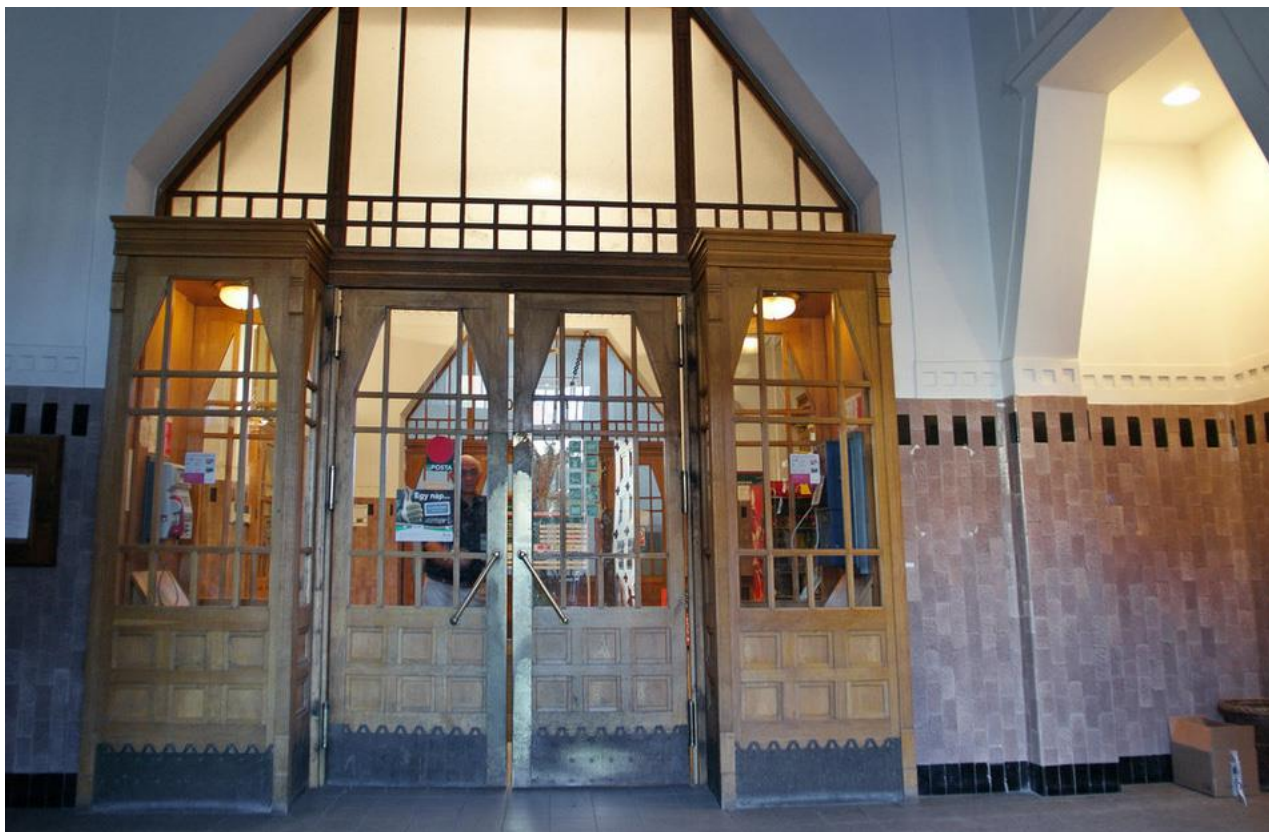
Pošta v Šoproni. Čelný pohľad na impozantnú fasádu s kamenným obkladom. Rovnaký motív oválnej kartuše a girlánd bol použitý na fasádach školy v Žiline vo forme štučky – čiastočne zachované, kartuša chýba. Opäť motív kamennej balustrády v atike, analogicky riešené kamenné hlavice. Marótiho sochársky riešený portál.

Škola Žilina. Čiastočne zachovaný motív kartuše v štíte severnej fasády. Kamenné hlavice portálu na východnej fasáde. Detail východnej fasády s balustrami atiky.

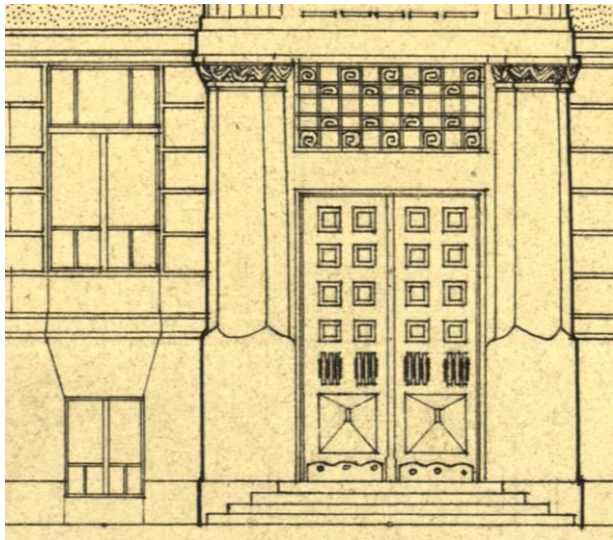
Škola Žilina. Pôvodná dokumentácia, Orth a Somló, 1909. Prvá verzia dokumentácie – budova bola pôdorysne väčšia, hoci dispozične rovnako členená. Čelná východná fasáda bola plánovaná so sochárskou výzdobou, o podlažie vyššia. Kvôli drastickému a dlhotrvajúcemu nedostatku financií bola dokumentácia zrevidovaná a architekti zjavne použili časti fasád vtedy realizovanej školy v Užhorode ako „lacnejšiu náhradu“ a vytvorili druhú, prepracovanú verziu, ktorá bola realizovaná 1910-1913. Tvar štítov a ďalšie prvky sa približujú v prvom návrhu tvarosloviu pošty v Šoproni.

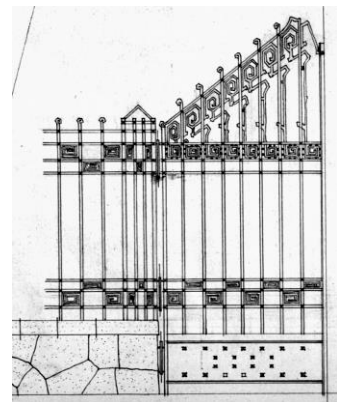
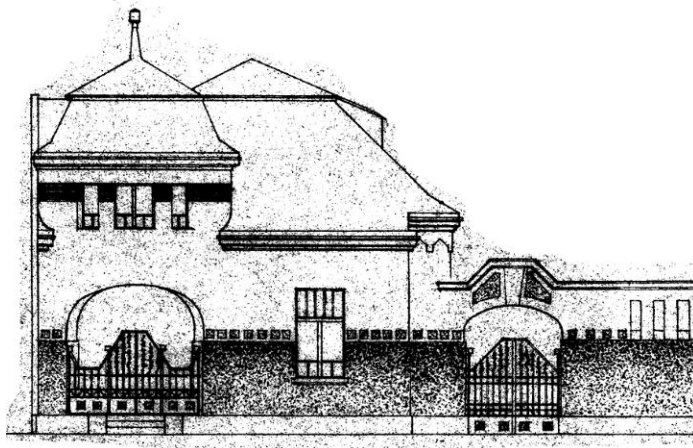
Šoproň, hlavná pošta, interiérová presklená stena s výkladcami. Štukový motív štvorcov, obklad stien.

Šoproň, hlavná pošta, Vstupné dvere. Súčasná dverná výplň hlavného vstupu školy v Žiline je analógia zrejme z 60tych rokov. Pôvodná výplň vyzerala zrejme podobne, ako táto z pošty v Šoproni, vrátane krytky kľučky s motívom stromu života – častým v maďarskej secesnej tvorbe. Zaujímavý je aj bohato zdobený okopný plech a kovová mreža, ktorá má podobné tvaroslovie ako mreža, ktorá uzatvárala závetrie vstupu do prízemnej budovy bytov zamestnancov a dielni školy v Žiline. Zrejme podobne bola tvarovaná aj mreža vstupnej brány do nádvorja v Žiline.

Škola Žilina. Vľavo dvere hlavného vstupu na východnej fasáde, verzia prvej dokumentácie 1909, vpravo súčasný stav.

Škola Žilina. Vľavo prízemná budova, dnes už z väčšej časti neexistujúca – byty zamestnancov a dielne z druhej verzie dokumentácie 1910. Vpravo škica na okraji výkresu situácie z prvej dokumentácie 1909 – kovová mreža vstupnej brány.

Šoproň, hlavná pošta, interiérové schodisko a hlavná hala s žb rámami a svetlíkmi, foto 1915. Zdroj: [12]

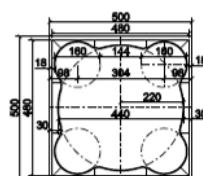

Šoproň, hlavná pošta, interiérové schodisko. Totožné koncové stĺpiky schodiska ako v škole v Žiline. Tu boli ale osadené (zrejme sú aj pôvodné) svietidlá. Môžu slúžiť ako analógia pre svietidlá pri obnove priestoru schodiska v Žiline.

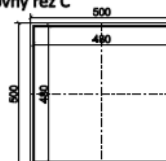

Vodorovný rez B

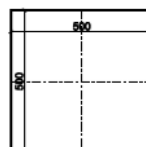
Príerez a jeho geometria je aproximovaná z merania vonkajšieho povrchu.

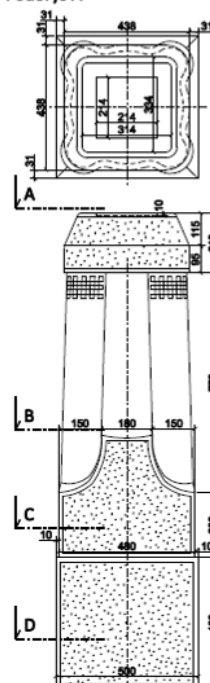
Vodorovný rez C

Vodorovný rez D

Pôdorys A

Škola Žilina. Stĺpik schodiska, zameranie 2015 Ing. Štaffenová a Ing.arch. Grúňová.

Népház, Útulňa pre chudobných v Budapešti (realizácia 1911?)

Rozvoj industrializácie na konci 19 storočia priviedol Budapešť rýchlym nárastom populácie príchodom ľudí z vidieka za prácou medzi metropoly s vyše miliónom obyvateľov v roku 1910. Katastrofálna situácia na trhu s nehnuteľnosťami - mnoho ľudí si nemohlo dovoliť vysoké ceny bývania – znamenala aj protiopatrenia v podobe sociálnych projektov rozvoja a výstavby ubytovacích a vzdelávacích kapacít. Útulňa v Budapešti slúžila pod heslom „práca a vzdelanie namiesto almužny“ pre nezamestnaných s poskytnutím ubytovania, lacnej stravy a pomoci so zaobstaraním si práce

a zároveň aj ako opatrovňa pre deti. Tri veľké kuchyne pre 1500 ľudí slúžili pre polievkovú jedáleň na prízemí, ľudovú jedáleň na poschodí aj pre výdaj jedál pre školy a deti v útulni za halierové sumy. Pre deti fungovali jasle, škôlka a denné centrum. Budova bola vybavená kúpeľňami s mosadznými vaňami. Vo večerných hodinách slúžili jedálne ako kultúrne centrum pre kurzy a vzdelávanie, ktoré malo napomôcť pri hľadaní práce pre ubytovaných. Na druhom podlaží bola pre nich tiež knižnica s čítárňou. Objekt dlho slúžil svojmu účelu, žiaľ po rekonštrukcii je pôvodný interiér odstránený a pamiatkovo chránená budova slúži ako škola. [13] Návrh útulne vypracovala dvojica Orth – Somló, na výzdobe objektu s nimi spolupracoval známy maďarský sochár a architekt Géza Maróti, ktorého tvorba sprevádza viaceré ich projekty. [14]

Budapešť, bývalá útulňa pre chudobných, čelná fasáda. Foto: Csuhai István, <http://www.szoborlap.hu>.

Budapešť, bývalá útulňa, Marótiho reliéfy. Foto: Csuhai István, <http://www.szoborlap.hu>. [15]

obr. 08 Budova A Žilinskej univerzity, Marótiho reliéfy. Foto Grúňová, 2011.

Postoje detských postáv, výraz tvárí, kazetové členenie v nízkom reliéfe v pozadí aj rastlinné motívy rámujúce výjav sú na fasádach oboch budov variáciou na rovnakú tému – vzdelávanie, na útulni pribudli motívy remeselnej práce a jedla. Kým zdroje neponúkajú veľa informácií o biografii oboch architektov, život Gézu Marótiho je bohatšie zdokumentovaný.

Géza Maróti (1875 – 1941) bol sochár, architekt, grafik a interiérový dizajnér v jednej komplexnej, tvorivej osobnosti. Bol jedným z najuniverzálnejších umelcov secesného hnutia v Maďarsku. Narodil sa v rodine vidieckeho obchodníka v Barsvörösvári. Začal svoju kariéru ako učeň - rezbár, pokračoval v štúdiu v Budapešti a vo Viedni. Pred 1. sv. vojnou sa usadil v Zebegény, historickom mestečku cca 60 km severne od Budapešti. Pracoval na veľkom množstve umeleckých návrhov pre verejné budovy ako výtvarník aj architekt.

V roku 1904 – 1907 vytvoril monumentálne bronzové a kamenné sochy na fasádu novej budovy Akadémie múzických umení v Budapešti - Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem (pôvodne Zeneakadémia). Na tú dobu to bola moderná budova, jedna z prvých s použitím železobetónu, mala centrálny systém vysávania a podlahy pokryté linoleom.

Ďalším architektonickým secesným skvostom v Budapešti s Marótiho sochárskou výzdobou je Gresham palota, budova londýnskej životnej poisťovne (1904 – 1906), ktorá slúžila nielen ako administratívna budova, ale aj na ubytovanie londýnskych aristokratov, obchodných partnerov banky. [16] Tvaroslovie fasád sa kloní skôr k formám viedenskej secesie s relatívne skromnou ornamentikou s použitím keramických obkladov od firmy Zsolnay, no výrazným stvárnením foriem tektoniky. Bola jednou z najväčších stavieb v Budapešti so svojou plochou viac ako 1100 m² a v súčasnosti po obnove, ktorá zachovala historicky hodnotné prvky, ako napríklad unikátne pasáže s preskleným zastrešením, slúži ako hotel Four seasons. Marótiho sochárska výzdoba sa objavuje aj na ďalších bankových budovách v Budapešti, ako Hitelbank, Pesti Magyar Kereskedelmi Bank a Pesti Hazai Takarékpénztár.

Z jeho tvorby pre výstavné expozície je nutné spomenúť dva pavilóny, prvý v roku 1906 pre Svetovú výstavu v Miláne a druhý v roku 1909 pre Bienále umenia v Benátkach. Výsostne secesnú budovu pre Miláno financoval sám Maróti. Ústredným motívom veľkej haly so svetlíkmi bola jeho fontána s kačkami, osvetlená zhora dopadajúcim slnečným svetlom. V hale boli vystavené výrobky keramickej továrne Zsolnay, ďalšie priestory boli venované dielam umeleckej kolónie z Gödöllő a prácam vysokoškolákov. Budova podľahla požiaru ešte počas výstavy, Maróti zafinancoval nový pavilón, vzhľadom k obmedzeným možnostiam už menší. Maďarsko participovalo na medzinárodnej výstave umenia v Benátkach od roku 1895, no svoj vlastný pavilón nemalo až do roku 1909. Pavilón podľa Marótiho návrhu bol postavený ako tretí po talianskom a holandskom pavilóne a talianske noviny nešetřili chválou na jeho osobitný štýl s prvkami ľudovej architektúry a ornamentiky, opäť s použitím umeleckých motívov keramických obkladov a mohutných tektonických objemov.

V roku 1908 navrhuje presklenú kupolu s motívom Apolóna a múz pre Palacio de Bellas Artes, národné divadlo a operu v Mexiko City. Budova je zmesou secesných tvarosloví a motívov art deco, citujúcich miestne kultúrne tradície, napríklad maskaróny so štylizovanou podobou Aztéckeho a Majského boha vody Chaca a Tlaloca.

V rokoch 1911 – 1914 tvorí vo svojej vile s ateliérom v Zebegény.

1927 – 1931 pracuje v Detroite, kam ho pozval Eliel Saarinen na vytvorenie návrhov výzdoby fasády Cranbrook Academy of Art Museum. Tu vytvorí množstvo žulových a bronzových plastík a sôch aj pre fasády ďalších stavieb ako: Fisher Building, Livingstone Memorial lighthouse, Foreman Bank Building, Hurison Motor Co. Building a Times Building. Fisher building, postavená ako ústredie automobilky siedmich bratov Fisherovcov, kombinujúce administratívne, obchodné priestory a zábavu pod jednou strechou, sa pýši Marótiho opulentnou vstupnou halou, vysokou tri podlažia. Použil tu viac ako 40 rôznych druhov mramoru, mosadz, bronz a strop valenej klenby pokrytý maľbou dopĺňajú ornamenty, kryté lístkovým zlatom.

V roku 1931 sa vracia do Budapešti, kde vyučuje na Kráľovskej akadémii umení a stáva sa tiež členom profesorského zboru technickej univerzity. [17]

V rokoch 1933 – 1940 vytvára vyše 600 stranovú štúdiu o Atlantíde s množstvom kresieb. Dielo dokončuje v nemčine, napokon je preložené do angličtiny, no nikdy publikované nebolo.

Vyššia dievčenská škola, Lingvistické gymnázium, Užhorod (realizácia 1912)

Pôvodne Vyššia dievčenská škola v Užhorode (maď. Ungvár, súčasť Rak.-Uhorskej monarchie do r. 1918, potom do r. 1938 súčasť ČSR v rámci Zakarpatskej Rusi), do 1945 stredná škola, Середня школа № 1 – od 2007 slúži ako Lingvistické gymnázium T. G. Ševčenka (Лінгвістична гімназія ім. Т. Г. Шевченка). Budova, zapísaná ako kultúrna pamiatka, bola postavená v rokoch 1912 – 1913 pod vedením staviteľa Karoja Kocha. Riešenie tektoniky fasád s ústredným štvorosovým motívom s balkónom, lemovaným naznačenými hmotami vežíčiek s krivkovým obrysom štítov, mazardová strecha s balustrádovou atikou a stredným dreveným vikierom spolu s ďalšími architektonickými prvkami ako odlišenie 1.n.p. v štruktúre povrchu je znovu variáciou na témy použité v Žiline.

Vľavo Užhorod, historická pohľadnica, 1915. Vpravo Užhorod, gymnázium, vstup. Foto: užívateľ brain z portálu 48x24.com

Budova A Žilinskej univerzity a jej vstup. Foto Grúňová, 2011.

Pri príležitosti storočnice bola škola – už v žalostnom stavebno-technickom stave – komplexne zrekonštruovaná, s citlivou rekonštrukciou fasád.

Stav pred rekonštrukciou 2012, vľavo čelná, vpravo dvorová, zadná fasáda so schodiskom.

Reštaurované pôvodné dubové dvere, vrátane kovaní, 2012. Gymnázium Užhorod.

Reštaurované štukové prvky fasád, 2012. Gymnázium Užhorod. Rustika s profiláciou je rovnaká ako v Žiline, aj profilácia sokla. Okná vymenené za nové, plastové, už len s náznakom pôvodného členenia.

Reštaurované štukové prvky fasád. Štuková kartuša, reštaurovanie gymnasia Užhorod. Totožná kartuša je v torzálnom stave osadená na severnej fasáde v štíte školy v Žiline. Zdroj: <http://zakarpattya.net.ua/Zmi/114761-V-Uzhhorodi-zavershyly-restavratsiiu-fasadu-Linhvistychnoi-himnazii-VIDEO> a <https://www.youtube.com/watch?v=iSAGIXwf8M4>

Pohľady do interiéru (2011-2014), gymnázium, Užhorod.

Vstupné schodisko, 2016. gymnázium, Užhorod.

Schodisko za hlavným vstupom má totožné riešenia interiéru, zachovaná je presklená stena medzi foyer a schodmi, ktorá v Žiline už chýba. Totožný je aj prvok možno pamätnej tabule – v pohľade na stene vpravo. Schodiskové stupne sú rovnaké ako v Žiline, taktiež ostatné prvky schodiska – baluster, zábradlia, stĺpik (neosadené svietidlo). Podlahy v interiéru sú riešené v hmote farbenou, viacfarebnou dlažbou s geometrickým motívom po obvode, výplňové plochy sú šedé, biele a krémovej farby.

Szatmár Állami faipariskola, dievčenská škola, Satu Mare, Rumunsko, pred 1914

Dnes budova slúžila pre spojenú strednú školu La Grupul Școlar „Constantin Brâncuși”, v súčasnosti (2016) je to technologické lýceum Liceul Tehnologic "Constantin Brancusi". Stránky školy uvádzajú dátum založenia 1907, je možné, že pôvodne nevyužívali secesnú budovu tímu Orth – Somló.

Historická pohľadnica z roku 1914 vľavo a z 1916 vpravo.

Výraz z pohľadnice z roku 1918, ktorá zachytáva zadný pohľad do nádvorja školy v Satu Mare.

Hmotovo priestorová skladba sleduje rovnakú filozofiu, ako škola v Žiline, opakuje sa aj motív stredovekého rizalitu s dvojicou štítov s medzilahlou balustrádou. Veľmi silný dojem podobnosti podčiarkuje aj portál, ktorý je dielom Gézu Marótiho. Motívy reliéfov sa nesú v podobnom duchu – vzdelávanie detí. Portál je silne farebne riešený, no podľa dobových kolorovaných pohľadníc pôvodne bol ponechaný v prírodnom povrchu, resp. celoplošne bielený.

Fotografie z rokov 2012 – 2013, Marótiho portál, rovnaké motívy dvernej výplne vstupných dverí.

Prvky fasád sú pomerne štylizované – historizujúce pilastre s iónskymi hlavicami, reliéfy sú strnulejšie a menšieho rozsahu, čo by mohlo naznačovať skoršiu výstavbu, t.j. škola v Žiline je už vyzretým prejavom repertoáru tektonických prvkov autorov. Rovnako absentujú výraznejšie exkurzy do maďarskej ľudovej ornamentiky, dekor je skôr strohý, čisto geometrický – trojuholníky, obdĺžnikové plochy zrkadiel a pod.

Škola bola pred rokom 2011 zrenovovaná. Fotografie na stránke školy z 50-60tych rokov ešte zachytávajú pôvodné členenie fasády, krov bol zrejme natoľko zničený nedostatkom údržby, že celá časť stavby nad korunnou rímou je razantne zjednodušená a nahradená iba jednoduchým tvarom strechy, štíty-vežičky miznú, rovnako ako balustráda. V interiéri ostali zachované niektoré dverné výplne (kazetové, drevené do drevenej obložkovej zárubne) s motívom predĺženého šesťuholníka a malých štvorcov. Okenné výplne sú vymenené, rovnako ako interiérové presklené steny, zvyčajne za plastové, okná zjednodušené do T-priečnikov. Dosledovanie a podrobnejšia komparácia prvkov je tak nemožná.

Pohľad do interiéru s dvernou výplňou a pohľad do nádvorja školy v Satu Mare v roku 2013.

Felső leányiskola, Győr, 1912-1915. Dnes Kazinczy gimnázium

Győri Magyar Királyi Állami Felsőbb Leányiskola - Kráľovská štátna dievčenská škola v Győri bola založená 1908 a prevádzkovaná v prízemnom dome. No už v marci 1910 určilo mestské zastupiteľstvo nový pozemok pre výstavbu školy na západnom okraji Győru. Bývalý obilný trh bol ideálnym miestom, pretože námestie už lemovali z ostatných strán dôležité mestské budovy - kostol

sv. Štefana, gymnázium Révai Miklósa, mestská radnica aj súd. Prvé sondážne výkopy prebehli v júli 1912. Ministerstvo náboženstva a vzdelávania poverilo architektov Somló a Ortha vypracovaním plánov a statických výpočtov. Celková suma sa dostala na čiastku 579 000 korún. Pred školou, pomerne rýchlo dokončenou v roku 1915, vznikol nový mestský park. [19]

Riešenie fasád je menej plastické, chudobnejšie na výrazové prvky. Rovnako neboli realizované / nezachovali sa prvky výzdobného programu interiéru, čo je viditeľné najmä v priestor schodiska či foyer. Stĺpy schodiska – balustre sú totožné, ukončujúce stĺpiky nesú tento krát len jednoduché oválne tvarované vázy. Ozdobné stĺpy s hlavicami chýbajú, rovnako štuková výzdoba – steny a rámy sú hladké.

Škola v Győri, pomerne kompaktná hmota bez výraznej plasticity. Analogické členenie okenných výplní. <http://postcards.hungaricana.hu/hu/view/front/280409/?bbox=662%2C-1805%2C3317%2C-358>

Škola v Győri, analogická geometria členenia dverných výplní, totožné plné dverné krídla vrátane zárubní so zuborezovým motívom. V presklených stenách s dvojkrídlými dverami sú totožné mosadzné tyče.

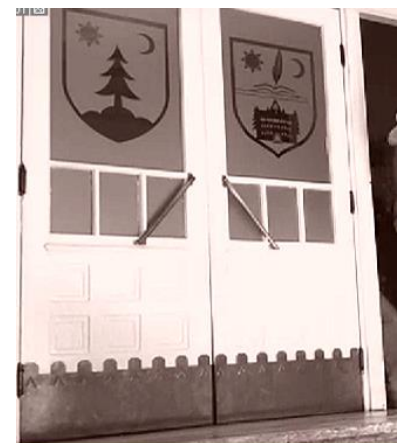
Škola v Győri, interiér.

Salamon Ernő Gimnázium, Gyergyószentmiklós Gheorgheni, Rumunsko (1912 – 1915)

V júni 1897 sa konalo prvé zhromaždenie, kedy sa miestne zastupiteľstvo obrátilo na ministerstvo s požiadavkou povýšiť lokálnu školu na vyššie gymnázium. 1905 bola požiadavka zopakovaná (štát bol ochotný financovať stavbu do výšky 300 000 korún, 140 tisíc lokálne zbierky a 160 000 región Csík).

V roku 1908 prebiehali intenzívne diskusie predstaviteľov ministerstva a regiónu o tom, kde bude škola umiestnená. Na konci roka mesto ponúklo pozemok, no vznikli problémy pri spracovaní návrhov vodovodu a kanalizácie. Až 1912 boli schválené predbežné plány a budova bola dokončená až v roku 1915. Akademický rok 1915-1916 bol prvým vyučovacím pre Magyar Királyi Állami Főgimnázium. Do roku 1918 bol oficiálnym vyučovacím jazykom jazyk maďarský aj rumunský a vznikali paralelné triedy. V roku 1924 zaniklo maďarské vzdelávanie, no obnovilo sa 1940-1944 a v 1956 fungovali opäť oba jazyky. Od 1978 škola fungovala ako technické lýceum a od 1989 ako stredná škola s vyučovacím jazykom maďarským. 2001-2003 bola budova komplexne obnovená s pomocou Svetovej Banky, rozšírené kapacity a inžinierske siete. 2011 obnovená fasáda.

Interiér je razantne prestavaný, nie je zachovaná / alebo nebola realizovaná štuková výzdoba. Opakuje sa motív lichobežníkových otvorov a rámov, schodisko je jednoduché, bezozdobné, výplne majú podobné členenie a motív štvorčekov.

Škola v Gheorgheni, Rumunsko.

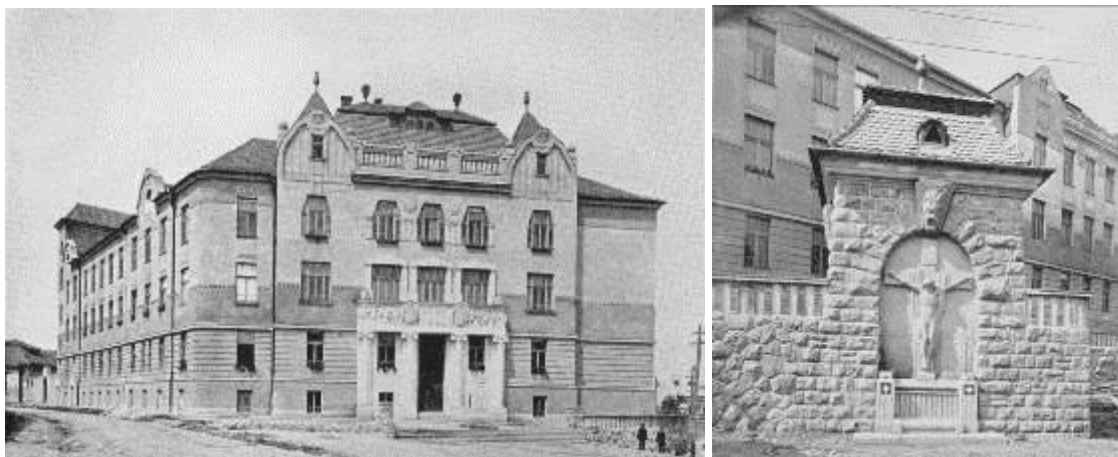
Žilinská reálna škola, Zsolnai Állami Főreáliskola (projekt 1909 a 1910, realizácia do 1913)

Projekt žilinskej reálky vytvorili Emil Somló a Amrus Orth v roku 1909. Originálna dokumentácia prvej, rozsiahlejšej a výzdobným programom bohatšej stavby, v rozsahu 12 výkresov, a to pôdorysy, pohľady, pozdĺžne a priečne rezy, situácia a stavebné detaily je uložená v Maďarskom krajskom archíve v Budapešti – Magyar Országos Levéltár v oddelení dokumentácií "T" Zbierka plánov z 17. – 20. storočia, pododdelenie T13 Tervek a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium anyagából, Ministerstvo náboženstva a školstva, pod číslom 38 ako Orth Ambrus és Somló Emil: A zsolnai /Trencsén m./ áll. főreáliskola tervei 1909.

Druhá verzia je už výrazne oklieštená vo výzdobnom programe, čelná fasáda má iba tri nadzemné podlažia, bez kamenného obloženia, vežičky či sôch v nadživotnej veľkosti. Boli odstránené aj časti dispozície, čím sa najmä severné krídlo skrátilo. Celkovo je hmotovo-priestorová skladba zachovaná, no zmenšuje sa rozsah vybavenia, zmenšujú sa plochy jednotlivých miestností a moduly chodieb a traktu učební, čo spôsobí celkovo menšie rozmery stavby pri zachovaní dispozičnej filozofie. V porovnaní detailov a tektoniky fasád ide jasne o prenos riešenia z vtedy práve realizovaného projektu rovnakých autorov v Užhorode – a to najmä motív čelnej fasády.

Výstavba neprebíhala hladko, pre nedostatok financií často práce stáli. V historických materiáloch Snemovne v archívoch zdigitalizovaných dokumentácií arcanum.hu Képviselőházi irományok, 1910. XX. kötet, 581-589. sz. je zmieňované, že keďže sa navýšila cena výstavby žilinskej reálnej školy o 43 834 korún, nebolo možné pre nízky rozpočet v roku 1910 pokračovať a stavba stála. Je tu ale i zmienka o tom, že rozpočty pre roky 1911 a 1912 už ďalšiu výstavbu umožnia. Képviselőházi irományok, 1910. XXVI. kötet, 766. szám. zmieňuje ďalšie zvýšenie rozpočtu o 31 014 korún a prerušenie prác, LI. kötet, 1255. szám. obsahuje poznámku o celkovej revízii rozpočtu a opakovaných sťažnostiach zhotoviteľa stavby. Podobné zmienky sa objavujú prakticky vo všetkých materiáloch z rokovanií.

V roku 1913 už budova realizovaná bola, Magyar Építőművészet 1913.(XI. évfolyam) 8. szám – Maďarskí architekti 1913, 9. zväzok, 8. číslo už pod titulkou Házak uvádza aj fotografie. Po ukončení výstavby ešte niekoľko rokov prebiehala úprava okolia, teda postupná dostavba oporného múru smerom od kaplnky/altánu a v prednej časti výstavba terénneho schodiska aj s piedestálom.

Žilinská reálka v roku 1913, čelná fasáda a kaplnka. Magyar Építőművészet 1913. Dolu pohľadnica odoslaná 1918, kde prebiehajú dokončovacie úpravy okolia a pohľadnica s riešením výsadby predzáhradky.

Žilinská reálka v r. 1913, vstupný portál. Magyar Építőművészet 1913 a stav v 2011. Foto Grůňová.

Historická budova A má zachovaných mnoho pôvodných architektonických prvkov, exteriér budovy nie je výrazne zmenený, zachovaná je pôvodná tektonika a podľa historických pohľadníc zrejme aj pôvodná farebnosť v ružových tónoch. Vstupný portál a šambrány otvorov na 2.n.p. v rozsahu balkóna boli podľa fotografií možno povrchovo upravené bielym vápenným náterom. V interiéri je zachovaných viacero menších plôch s pôvodnou dlažbou a liatym terazzom, rovnako ako nebola vymenená väčšina okenných výplní (tieto sú len značne poškodené opotrebením a nedostatkom údržby). Zhruba v 30 percentách sú zachované aj pôvodné dverné výplne od jednokrídlových po presklené steny osadené do lichobežníkových žb. rámov. K pôvodným prvkom treba priradiť už ilustrovanú geometrickú štukovú výzdobu a rastlinné motívy, rovnako i kamenné prvky zábradlia schodiska a kovové mreže. Vo vstupnom foyer je osadená drobná kamenná fontánka so sedením, tiež typická pre verejné budovy tej doby – podobne boli riešené fontánky napríklad v priestore ubytovne v Budapešti, obložené keramikou firmy Zsolnay.

Veľa detailov bolo už spomenutých pri porovnaní analógií s ostatnými budovami vyššie, preto tu už nie sú opakovane uvádzané.

Stavba má zachovaný pôvodný mansardový krov, bez podstatného zásahu. V technologických systémoch sú veľmi zaujímavé zachované fragmenty prevetrávania priestorov - v miestnostiach sú osadené výustky systému s ozdobnou secesnou mriežkou, pričom výustky pod stropom miestností sú riešené ako sklopná klapka. Identické kovové mriežky boli osadené na secesnom meštianskom dome na nároží Radničnej ulice, tu sa však zachovali iba v jedinej bytovej jednotke na 2.n.p. (je však otázne, či vykurovací systém a originálne výustky "prežili" komplexnú rekonštrukciu a nadstavbu národnej kultúrnej pamiatky pred 4 rokmi). Nie sú zachované pôvodné kachľové vykurovacie telesá v nikách chodieb.

obr. 14 Secesná budova A. Vľavo nika pece, vpravo mriežky prevetrávania v suteréne. Foto Grúňová.

Historická budova bývalej žilinskej reálky je architektonicky zaujímavým svedkom svojej doby, nie síce ojedinelým riešením v kontexte tvorby architektonického teamu Orth – Somló, no cenným príspevkom k historickému genius loci centra Žiliny a príspevkom do súboru secesných stavieb v meste. Cenné je aj zachovanie viacerých architektonických prvkov a zachovanie fasád a hmoty stavby bez podstatných prestavieb.

Po obnove a odstránení utilitárnych zásahov by mohla historická budova A Žilinskej univerzity slúžiť ako skutočne reprezentačný objekt so spoločenskou funkciou.

Literatúra:

- [1] HALAJ, D.: Staré žilinské školy. In: Žilinský Večerník, 04.11.2008 [online] Žilinský Večerník, archív. [Citované 10.2.2012]. Dostupné na:
http://www.zilinskyvecernik.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=10479&Itemid=75
 Dušan Halaj,
- [2] ŠTANSKÝ, P.: Národnostné zloženie Žiliny do roku 1918, s. 95.
- [3] KOBELA, A.: Leopold Altus, básnik, pedagóg a kultúrny pracovník. Žilinská knižnica 2005, 40 s.
- [4] SOBOLOVÁ, B.: Ivan Hálek. Výberová personálna bibliografia vydaná pri príležitosti 60. výročiu úmrtia. Žilinská knižnica, 2005. 15 s.
- [5] ZEMKO, PAVOL a kol.: Európan Ján Palárik. Združenie Životnými cestami Jána Palárika, vydavateľstvo a reklamná agentúra DANIŠ, 1. vydanie, 2009. str. 202. ISBN 978-80-970299-7-5
- [6] wikipédia, heslo Žilinská univerzita. [online] [Citované 8.2.2012]. Dostupné na:
http://sk.wikipedia.org/wiki/%C5%BDilinsk%C3%A1_univerzita_v_%C5%BDiline
- [7] MIKUDÍKOVÁ, M.: Secesná architektúra v Žiline. In: Žilinský Večerník 06.07.2010.
- [8] [online] Portál online digitálnych databáz maďarských archívov. [Citované 2.2.2012]. Dostupné na:
http://www3.arcanum.hu/onlinepics/a.pdf?v=pdf&a=pdf&p=PDF&id=ki-1910_20/ki-1910_20%20478&no=0
- [9] wikipédia, heslo Orth Ambrus. [online] [Citované 7.2.2012]. Dostupné na:
http://eo.wikipedia.org/wiki/Ambrus_Orth
- [10] [online] Portál úradu vzdelávania a sociálnych vecí, Budapešť. [Citované 2.2.2012]. Dostupné na:
http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/megyek_oroksege/Csongrad_megye/pages/CSMEE/Magyar/ht

ml/Szeged7.html

[11] [online] Digitálna datadáza niektorých čísiel Zborníka Maďarskí architekti. [Citované 2.2.2012]. Dostupné na: <http://kolibri.omikk.bme.hu/digit/index.php?page=article&id=15194>

[12] [online] Digitálna datadáza niektorých čísiel Zborníka Maďarskí architekti. [Citované 2.2.2012]. A soproni postapalota In: Magyar Építőművészet 1915. (XIII. évfolyam) 3-4. szám. <http://kolibri.omikk.bme.hu/digit/index.php?page=article&id=14171>

[13] N. Kósa Judit: Alamizsna helyett munkát. In: Népszabadság. 15. marca 2009.

[14] SÜLE, Ágnes Katalin: ON THE FUNCTIONS OF FLORAL DECORATIONS IN THE HOUSES OF BUDAPEST ART NOUVEAU. Online zborník z kolokvia: ART NOUVEAU & ECOLOGY: Historical lab 1_Art Nouveau Herbarium. 2010, TERRASSA, Katalánsko. www.artnouveau-net.eu

[15] [online] Portál o architektúre a sochárstve. [Citované 1.2.2012]. Dostupné na: http://www.szoborlap.hu/13817_az_egykori_nephaz_homlokzati_frizei_budapest_maroti_geza_1911.html?l&nr=1

[16] [online] Portál o kultúrnych pamiatkach. [Citované 10.1.2012]. Dostupné na: <http://www.muemlekem.hu>

[17] [online] Online noviny pre Maďarov v USA. [Citované 10.1.2012]. <http://magyarnews.org>

[18] *Secsesná budova "A" Žilinskej univerzity = Secession building "A" of the University of Žilina* / Zuzana Grúňová. In: Civil and environmental engineering = Stavebné a environmentálne inžinierstvo : scientific technical journal. - ISSN 1336-5835. - Vol. 8, No. 1 (2012), s. 44-56.

[19] 100ročnica gymnázia v Gyori. <https://kazinczytimes.wordpress.com/2013/11/26/100-eves-a-kazinczy-epulete/>

[20] MAYEROVÁ, Innet: História a architektúra vyšších dievčenských škôl v Hornom Uhorsku. Časopis ARS 30 (1997) 1-3.

[Citované 10.2.2012]. Dostupné na: Stránka gymnázia Erno Salmona, Rumunsko. <http://www.salamon.ro/index.php/hu-hu/gimnazium-multja>

III. Charakteristika reštaurátorského výskumu a opis jeho vykonania (metodika výskumu, nedeštruktívny výskum, deštruktívny výskum)

Metodika reštaurátorského výskumu (opis jeho vykonania a odôvodnenia)

Samotnému reštaurovaniu, a v súlade s vydaným rozhodnutím (uvedenom vyššie), bude predchádzať realizácia reštaurátorského výskumu zameraná tak, ako boli definované v rámci vydaného rozhodnutia.

Vzhľadom k situácii, kedy jednotlivé špecifikácie vo vydanom rozhodnutí tvoria de facto jeden integrálny celok (ide hlavne o špecializáciu na reštaurovanie nástenných malieb, štukovej výzdoby, kamenných prvkov a historických murív), bude reštaurátorský výskum predložený ako jeden celok.

Z uvedeného vyplýva, že predmetom reštaurátorského výskumu budú historické murivá s omietkami, nátermi a nástennými maľbami spolu so štukovou výzdobou a profilovanými kamennými článkami vo forme ostení otvorov, prípadne podláh, zábradlí schodiska, sedílie a reliéfu Ukrižovania. Pre vypracovanie návrhu bude potrebné realizovať reštaurátorský výskum v dvoch základných metódach, t. j. nedeštruktívnom – obhliadkovom prieskume a deštruktívnom – sondážnom prieskume. Cieľom výskumu bude zistiť stav primárnych vrstiev murív, omietok, štukovej výzdoby, resp. nosných a kultúrno-estetických náterov, prípadne malieb, t. j. zistiť ich technický stav, charakter a rozsah prevrstvení a druhy poškodenia s určením príčin ich vzniku.

Na základe zistených výsledkov bude navrhnutý optimálny postup (podľa situácie aspoň rámcový) k spôsobu realizácie a technológii prípadného reštaurovania interiéru.

Kvôli prehľadnosti bude výskum rozdelený na reštaurátorský výskum fasád – exteriéru objektu a reštaurátorský výskum vybraných prvkov v interiéri objektu.

EXTERIÉR

Nedeštruktívne metódy

Obhliadkový prieskum – vizuálne pozorovanie

Hlavná budova objektu je pôdorysne koncipovaná približne do tvaru písmena „U“, resp. „V“. Vyplňa priestor križovatky ulíc Hurbanovej a Legionárskej.

Čelná fasáda objektu je vo vertikálnej rovine päťosová (pričom prvú a piatu os tvoria otvory na manzardách a pivničných priestoroch. Dominantný priestor fasády vyplňa masívna architektúra

vstupného portálu (viz. Reštaurátorský výskum, spracoval akad. soch. D. Hagara) spolu s balkónom a trojicou okien s kamennými šambránami.

Okná v úrovni 3. NP majú skosené časti ostení a sú lemované plytkou iluzívnou balustrádou realizovanou v omietke. V medziokenných priestoroch sú viditeľné odtlačky dvojice plastických zrkadiel. Fasáda je ukončená dvojicou štítov, prepojenou balustrádou, resp. masívnejším zábradlím. Plocha štítov je členená vertikálnymi pásmi omietky a dekoratívnym plochým rímsovaním.

Plocha fasády je v horizontálnej rovine prečlenená pásovou rustikou, oddelenou od ostatnej časti pravouhlou oplechovanou rímsoú. Nad ňou je pás hrubšie štruktúrovanej omietky ukončenej štvorcovým dekorom.

Farebnosť fasády je dochovaná v dvoch odtieňoch ružovej farby, pričom tmavší je na štruktúrovaných častiach fasády a svetlejší na hladších – pasívnejších plochách. Toto riešenie zvyrazňuje členenie fasády objektu. Najvýraznejšie poškodenie je viditeľné na pravom nároží fasády, zhruba pod manzardovým štítom. Deštrukcia je rozsiahla a zasahuje postupne všetky stavebné vrstvy. Je viditeľné tehlové murivo a degradované vrstvy omietok spolu s nátermi. Pod poškodenou ružovou farbou sú viditeľné fragmenty okrových náterov. Ďalším dobre viditeľným poškodením je zvetraný stav balustrády manzardy – resp. atiky, kde postupne dochádza k degradácii omietok a náterov. Omietky sú postupne degradované odrazenou zrážkovou vodou a usadenou náletovou flórou – riasami a machmi, hlavne na vrchnej časti zábradlia balustrády a dekoratívnych kameninových guliach. Úlomky omietok a náterov na chodníku svedčia o pokračujúcej devastácii tejto časti fasády.

Južná fasáda (Legionárska ul.) v horizontálnej rovine je fasáda päťosová, vo vertikálnej dvánásťosová (v úrovni 1. NP 13 osová).

V závere je fasáda prevýšená schodiskovou nadstavbou, v 3 a 11 vertikálnej osi je prečlenená manzardovými štítmí.

Členenie a farebnosť fasády je podporujúca jej tektoniku, je identická ako na čelnej fasáde. Najrozsiahlejšie poškodenie je na západnej fasáde schodiskovej nadstavby a v úrovni pásovej rustiky a sokla. Vo všetkých prípadoch ide o dôsledok mechanických poškodení v kombinácii so zrážkovou vodou, prípadne opakované exponovanie zrážkovej vody spolu so zamŕzaním a následným topením v zimných mesiacoch. V poškodeniach sú okrem odhalených stavebných vrstiev viditeľné aj okrové nátery.

Severná fasáda (ul. J. M. Hurbana) – znovu ide o päťosovú fasádu v horizontálnej rovine a 17 osovú vo vertikálnej. K západnej časti fasády je pristavaný objekt telocvične. V úrovni strechy je fasáda prečlenená štítmí. Prvý, východným smerom, je identický so štítmí na južnej fasáde, t. j. nepravdivý trojuholníkový tvar s lemovaním po obvode plochou rímsoú. V strede presvetlený oktogonálnym oknom.

Dvojica štítov západným smerom tvorí ukončenie mierne predsunutého rizalitu. Tvar štítov je jednoduchý, pravidelný trojuholník perforovaný zdvojenými obdĺžnikovými otvormi. Členenie a farebnosť fasády je identická. Mechanické poškodenia sú hlavne v dostupnej prízemnej časti. V miestach poškodení sú dobre viditeľné prevrstvenia, hlavne v prípade soklovej časti (napr. nárožie prestúpeného rizalitu), kde sú dobre viditeľné aj rozdielne frakcie plniva štruktúrovanej časti omietky. Rovnako dobre viditeľnou časťou sú aj náterové vrstvy, kde sú v hĺbkach poškodení viditeľné okrové nátery.

Fasády telocvične sú hladké, v horizontálnej rovine prečlenené omietkovým soklom, korunnou rímsou a kanelúrovaným pásom. Okenné otvory sú vyplnené kockami tzv. sklobetónu. Poškodenia omietok sú mechanického rázu, siahajú až po tehlové murivo. Zrážková voda tieto deštrukcie rozširuje a prispieva ich postupnej degradácii. V poškodených miestach ružových náterov sú viditeľné fragmenty okrových vrstiev, pravdepodobne primárnych omietok.

Dvorové fasády hlavného objektu majú identické horizontálne a vertikálne členenie ako uličné fasády. Výnimku tvoria fasády objektu telocvične, ktorá je jednopodlažná so štítovou strechou, pričom štíty sú doplnené jednoduchou plastickou profiláciou. Na všetkých dvorových fasádach sú viditeľné identické poškodenia prevažne mechanického rázu. V poškodeniach sú viditeľné prevrstvenia omietok rôznych štruktúr a farebnosti, prípadne podľa hĺbky poškodenia aj tehlové murivo. Dobre viditeľné sú aj vysprávky omietkového plášťa fasád, kde sú jasne viditeľné rozdiely v štruktúre omietok, ako aj v jej farebnosti podporenej rôznou mierou usadeného depozitu.

V rámci obhliadky exteriéru objektu bola realizovaná aj obhliadka kaplnky – altánku. Samotná stavba je zhruba štvorcového pôdorysu s otvorenými prechodovými múrmi. Na severnej strane lícuje s oporným múrom. Je vybudovaná s kamenného kvadrikového muriva a prekrytá manzardovou škridľovou strechou. Z vnútornej strany je omietnutá klasickou hladenou omietkou. Na stene lícujucej s oporným múrom areálu je umiestnený reliéf ukrižovania Krista s dvojicou adorujúcich anjelov. Povrch reliéfu je prekrytý hrubou vrstvou striebornej, bielej a hnedej farby. Murivo altánku je bez výrazných deštrukcií, mierne mechanicky opotrebované a pokryté vrstvou depozitu.

Okenné výplne celého objektu sú novodobé, jedinou výnimku tvorí dvojica okien na telocvični, ktoré majú iné profilácie a kovanie. Stav povrchov týchto okien je značne narušený silne zdegradovanými nátermi. V rovnako nepriaznivom stave sú kovové mreže na oknách v úrovni terénu, ktoré sú silne zdegradované hrdzou a mechanickým poškodením. Sklenená výplň je zničená, prípadne dochovaná iba v malých fragmentoch.

Kamenné prvky

- Sedília je zhotovená pravdepodobne z umelého kameňa – kameniny (plnivo z kamennej drviny a minerálne (cementové) spojivo). Jednotlivé diely vznikli ako odliatky z foriem a boli spájané do celku pomocou cementového lepidla. Povrch je plasticky členený na hladké brúsené plochy, štruktúrované plochy štokovaním a reliéfne plochy s geometrickým ornamentom a štylizovaným rastlinným a zvieracím motívom. Celkový stav je dobrý, povrch je znečistený, lokálne sa povrchu nachádzajú zvyšky cementových tmelov.
- Hlavné schodisko medzi každým poschodím má tri ramená, ako prvé smerom nahor je v strede jedno nástupné rameno, nasleduje medzipodesta a dve medziľahlé (na najvyššom poschodí výstupné) ramená po oboch stranách. Obe medziľahlé (výstupné) ramená sú symetrické, rovnaké. Každé rameno má pätnásť stupňov.
- V suteréne je sú stupne ramena schodiska zospodu staticky zabezpečené jedným ocelovým „I“ profilom v strednej časti ramena.
- Steny schodiska sú tvorené prevažne múrmi s otvormi, v ktorých je zakomponované kamenné zábradlie. Pri posledných výstupných ramenách sú na vnútorných stranách iba kamenné zábradlia.
- Schodiskové stupne – nástupnice a podstupnice – sú vyhotovené z vápencového materiálu – mramoru – červenej farebnosti. Druh tohto mramoru je pravdepodobne z Talianska a podľa vizuálnej povrchovej farebnej štruktúry ide pravdepodobne o mramor, ktorý je na dnešnom trhu ponúkaný pod názvom „ROSSO VERONA“. Zábradlie je taktiež z vápencového materiálu, povrchovou farebnou štruktúrou je však odlišné od stupňov – je okrovo-ružovej až okrovo-červenkastej farebnosti. Podľa vizuálnej obhliadky a porovnávania s inými materiálmi je pravdepodobné, že ide o travertín, opäť z Talianska.
- Prvky zábradlia sú podobne ako prvky sedílie povrchovo členené na hladké leštené plochy a štruktúrované plochy štokovaním. Na pilieroch tieto štruktúrované plochy vytvárajú geometrické vzory. Prvky zábradlia sú v pomere dobrom stave, iba na niektorých miestach poškodené (mechanické poškodenia). Oveľa väčšie známky poškodení vidieť na schodiskových stupňoch. V prvom rade je zjavné mechanické opotrebovanie nástupníc bežným chodením, na vrchnej strane nástupníc v blízkosti podstupníc a na krajných častiach pri stenách alebo pri zábradliach ešte vidieť úpravu štokovaním, ktorá nie je „schodená“. Po opotrebovaní nástupníc chôdzou sa „otvorili“ ďalšie vrstvy kamennej hmoty – drobné dutiny, ktoré sa v kameni nachádzajú. Na obrázku je vidieť tiež mechanické záseky náradím, ktoré boli zrejme urobené zámerne kvôli zdrsneniu „zošľapaného“ a hladkého povrchu. Vážnejšími

poškodeniami sú vylomenia kameňa na nástupniciach, ale najmä prelomenia celých stupňov, niektoré so statickou poruchou ramena schodiska.

Sochárska kompozícia – Ukrižovanie

Vizuálna obhliadka:

Vizuálnou obhliadkou boli zistené viaceré skutočnosti, ktoré však budú doplnené, potvrdené, alebo korigované výsledkami reštaurátorského výskumu pomocou deštruktívnych metód.

- Sochárska kompozícia je sekundárne povrchovo upravovaná viac-menej súvislými viacnásobnými nátermi, ktoré čiastočne redukovujú plasticitu jednotlivých sochárskych detailov a zároveň svojim farebným charakterom pravdepodobne skresľujú výrazový sochársky zámer.
- Na viacerých miestach je vidieť, že najnovšie povrchové vrstvy už „retušovali“ rôzne poškodenia spodných vrstiev – viditeľné sú vypadané ostrovčeky skrakelovaných vrstiev. Zachovanie či skladbu primárnej polychrómie, resp. určiť jej pôvodnosť bude možné zistiť až počas vykonávania sondážneho výskumu.
- Vizuálnou obhliadkou bolo tiež zistené, že v povrchových vrstvách sú už vykonané sondy na viacerých miestach.
- Badateľné sú pravdepodobne mechanické poškodenia plasticity detailov (koruna, detaily prstov a pod.).
- Materiálové zloženie sochárskej kompozície bude určené až pri petrografickom rozbere, na základe vizuálnej obhliadky predpokladám možnú kombináciu prírodného a umelého kameňa.
- Dolná soklová časť je vyhotovená z vápencového materiálu – travertínu (pravdepodobne spišský travertín). Soklovú časť tvoria schodiskové stupne a dva piliere, ktoré sú prepojené plastickým imitovaným zábradlím.
- Časť schodového stupňa je v ľavej pohľadovej časti už sekundárne prekrytá asfaltovým chodníkom, výška nivelety tohto chodníka degraduje potrebnú výškovú diferenciáciu od okolitého prostredia.
- Bezprostredná blízkosť cestnej komunikácie spôsobuje enormné znečisťovanie artefaktov najmä v soklovej časti, viditeľné sú usadené uhlíkové depozity.
- Na kamenných travertínových pilieroch v horných častiach zrejme chýbajú plastické detaily – kríže, ktorých odtlačky je vidieť v štvorcových plochách.
- Povrch dolných partií sochárskej kompozície a povrch travertínových soklových častí je znečistený jednak depozitmi rôznych nečistôt ako aj parafínom zo sviečok.

Deštruktívne metódy - Sondážny prieskum

Vzhľadom k situácii a stavu, v akom sa fasády objektu nachádzajú, bude mať sondážny prieskum viac menej doplnkový charakter zameraný na materiálové a technické zhodnotenie primárnych vrstiev a charakteristiku sekundárnych prevrstvení s overením možností pri ich odstraňovaní. Sondáž bola limitovaná dostupnosťou, keďže samotná realizácia bola podmienená možnosťami pozemnej plošiny.

Základná schématická stratigrafia

M – murivo

O – omietka

N – náter

Čísla 1, 2, 3 ... označujú chronologické poradie

Písmená druh a materiál vrstvy

M1

Primárnym a základným stavebným materiálom samotnej budovy je klasická pálená tehla kladená vo väzbe do maltového lôžka. Druh väzby a samotný stav tehál je viditeľný v miestach s poškodeným omietkovým plášťom. Za najzávažnejšie poškodenie je možné považovať nasiaknutie tehál zrážkovou vodou alebo vzliňavou vlhkosťou, ktorá sa prejavuje postupnou degradáciou ich hmoty. Druhým primárnym murivom sú opracované bloky kameňa, či už vo forme kamenných platní na sokli budovy alebo dekoratívneho obloženia kaplnky – altánku s príľahlým oporným múrom. Kamenné murivo bolo v primárnej rovine prezentované ako neomietnuté (mimo sokla), čomu bol podmienený aj spôsob kladenia a opracovania. Pohľadová časť muriva je opracovaná „nahrubo“ a väčší dôraz je kladený na opracovanie styčných plôch muriva. Tento spôsob prezentácie má vyslovene primárne dekoratívny charakter. Vzhľadom k štruktúre je vrstva depozitu výrazná a opticky pozmeňuje farebnosť kameňa. Druhým výraznejším poškodením je úbytok z kamennej hmoty vo forme odštiepení materiálu, pričom v takto „otvorenej“ hmote kameňa postupuje proces degradácie vplyvom zrážkovej vody, premrzania a usadzovania mikroflóry na týchto miestach. Závažným poškodením, ktoré sa prejavuje statickou nestabilitou, je postupný tlak pôdy a koreňového systému stromov na severnej strane objektu – oporného múrika. Odklonenie masy muriva od osi je veľmi dobre viditeľné (ulica J. M. Hurbana).

O1

Primárnou omietkovou zmesou sú klasické maltovinové zmesi užívané v prvej polovici 20. stor. Ložné malty a základný „nástreš“ na tehlovom murive je viac menej identický, ide o zmes prepratého piesku jemnejšej frakcie pojenej kombináciou vápenného a cementového pojiva. Táto zmes je vrstvomite nanosená na povrch muriva (minimálne 2 vrstvy – jadro a finálna vrstva). Povrch omietky je celoplošne uhladený, pričom finálna vrstva omietky sa javí v lome ako prefarbená v celej hmote (pravdepodobne bola táto vrstva prefarbená ešte v zmesi pridaním okrového farbiva). Súbežne boli pri nanášaní finálnej omietky aplikované štukové dekoratívne prvky na fasáde, pričom miesta spojov boli zapracované. Vybrané plochy fasády boli opticky obohatené nanesením štruktúrovanejšej omietkovej zmesi, pričom materiál bol na niektorých lokalizovaných miestach nanosený na vyhladenú základnú omietku. Štruktúra je tvorená zmesou, pravdepodobne tufovou (?) drťou prefarbenou okrovým farbivom v celej hmote a následne aplikovanou na požadovaný úsek fasády.

Štuková výzdoba **S1** je tvorená odliatkami zo štukovej omietky s prímiesou sadry, kaolínu, cementov a pieskov. Jednotlivé segmenty sú aplikované spolu s finálnou omietkou fasády. Ich tvar, profilácia a farebnosť je značne zredukovaná sekundárnym prevrstvením.

N1

Jedná sa o finálny okrový náter celej plochy fasády. V rámci sondáže bol zistený iba jeden monochromatický náter fasády svetlo okrovou farbou. Pravdepodobne sa jedná o modifikovanú vápennú suspenziu obohatenú o olejovo živičnú emulziu alebo derivát kazeinu (z dôvodu lepšej odolnosti a príľnavosti). Náter bol s najväčšou pravdepodobnosťou nanosený v jednom tóne, bez variant svetlejšieho alebo tmavšieho tónu. Farebná tektonika fasády bola podporená jej štruktúrovanejšími časťami v kontraste s hladkými plochami fasády a štukovej výzdoby.

Je však možný aj variant, že niektoré vybrané časti fasády (ako vstupný portál, ostenia okien na balkóne, vrchná časť balustrády a lizény na štítoch) boli natreté bielou farbou – aspoň sa to tak javí na fotografií z roku 1918, kedy ešte prebiehala dostavba (tento variant by však bol potvrdený až po celoplošnom celkovom očistení).

O2 - 3

Idie o **lokálne sekundárne vysprávkky a celoplošné prevrstvenia fasády** novodobou cementovou omietkou. Tieto sekundárne zásahy v prvej fáze ešte rešpektujú pôvodné riešenie a sústredia sa len na opravu poškodených a exponovaných miest. V druhej fáze, resp. zásahu už celoplošne pokrývajú plochu fasád, pričom dochádza k miernej redukcii členenia a štukovej výzdoby. Fasády sú zjednotené

štruktúrovanejším povrchom a následne pretreté novodobými nátermi N2 – 3, pričom náter N2 sa viaže k omietke O2 a je sivej farebnosti. Náter N3 sa viaže k omietke O3, pričom má svetlo-ružovú farebnosť, ktorá určuje súčasný stav objektu.

Sochárska kompozícia – Ukrižovanie sondážne práce:

Pre vykonanie sondážnych prác boli zvolené miesta, kde už v minulosti boli vyhotovené sondy, aby boli takto minimalizované nové deštruktívne zásahy do povrchových vrstiev. Miesta sond boli rozšírené a doplnené.

Popis vykonaných sond (inventariácia):

Sonda S1 – na zvislom ramene kríža a na drapérii.

Sondou boli postupne odstraňované povrchové vrstvy až na najspodnejšiu, ktorou je vrstva označená číslou 1. Od nej sú potom postupne značené vrstvy vzostupne až po najvrchnejšiu s číslou 7. V sonde sú zachytené vrstvy, ktoré bolo možné aspoň čiastočne jednotlivo od seba separovať a zdokumentovať. Predpokladá sa však väčší počet farebných úprav, ktoré môžu byť iba lokálneho charakteru.

Sonda S2 – na pozadí sochárskej kompozície a na drapérii postavy anjela.

Rovnako ako v predchádzajúcej sonde aj tu boli postupne odstraňované povrchové vrstvy až na najspodnejšiu, ktorou je vrstva označená číslou 1. Od nej sú potom postupne značené vrstvy vzostupne až po najvrchnejšiu s číslou 7. V sonde sú zachytené vrstvy, ktoré bolo možné aspoň čiastočne jednotlivo od seba separovať a zdokumentovať. Aj tu je predpoklad väčšieho počtu možno lokálnych farebných úprav.

Sonda S3 – na nohe ukrižovaného Krista.

Sonda bola zameraná na overenie predpokladu rovnakej farebnosti najspodnejšej vrstvy ako v predchádzajúcich sondách, čo sa potvrdilo.

Sonda S4 – bola rozšírením sondy vykonanej v minulosti na tvári a vlasoch postavy anjela.

Postupným odstraňovaním povrchových vrstiev sa zistilo, že viaceré sekundárne vrstvy sú viacmenej podobné – nátery bronzovej až zlatej farby, no v malých fragmentoch sa objavujú aj lesklejšie miesta akoby zlatej fólie, no taktiež v sekundárnych vrstvách. V najspodnejšej polohe sa opäť objavuje fragment sivastej vrstvy ako v predchádzajúcich sondách.

V rámci sondážneho výskumu boli ešte urobené malé sondy v miestach prasklín sochárskej kompozície za účelom zistenia príčiny ich vzniku. Výsledkom zistenia je, že praskliny vznikli v miestach spojov jednotlivých dielov sochárskej kompozície. Pri tejto sondáži bola zároveň odobratá aj vzorka materiálu na zistenie materiálového zloženia celej sochárskej kompozície. Bolo zistené, že celá sochárska kompozícia je vyhotovená z viacerých blokov, ktoré boli z najväčšou pravdepodobnosťou

vyrábané ako odliatky z foriem, resp. môžeme hovoriť o dusaní – hutnení maltovej zmesi zloženej najmä z kamennej drviny resp. pieskového plniva a minerálneho (vápenno-cementového) spojiva. Odobratá vzorka bude však ešte podrobená petrografickému rozboru, ktorý by mal určiť presnejšie zloženie.

INTERIÉR

Nedeštruktívne metódy - Obhliadkový prieskum – vizuálne pozorovanie

Predmetom reštaurátorského výskumu je vstupný priestor s nástupným schodiskom, centrálne komunikačné priestory na úrovni podlažia zahrňujúce štukovú výzdobu stropov, schodiská s dekoratívnym zábradlím, dekoratívnu sediliu s lavicou, priestory bytu s komunikačným schodiskom a miestnosť v suteréne (pôvodne navrhovaná ako bazén –plaváreň?) s možnosťou výskytu dekoratívnej výmalby.

Vstupný priestor je prístupný hlavným vstupom v mieste križovatky Hurbanovej a Legionárskej ulice. Hlavný vstup vedie jednoramenným schodiskom predeleným zábradlím. Priestor je plochostropý, zdobený geometrickou štukovou výzdobou, variujúcou diagonálne, delené štvorce. V strede stropu je umiestnená pravouhlá kartuš. Miesta styku so stenami obieha profilovaná rímsa. Na pravej stene priestoru je vystupujúca pravouhlá plocha, na ľavej je okenný otvor s dochovanou okennou výplňou. Po celej ploche štukovej výzdoby stropu a rímasy sú viditeľné stopy po mechanických poškodeniach a následných opravách.

Po obvode ostenia vstupu na úrovni 1 NP je viditeľná vysprávka po odstránenej dverovej výplni. Plocha stien je natretá bielym vápenným náterom, soklová časť je riešená olejovým svetlo okrovým náterom.

Komunikačné priestory vedúce na schodisko sú identické na všetkých podlažiach. Ide o priestory s obdĺžnikovým pôdorysom, steny sú hladké, natreté bielou vápennou farbou a olejovým náterom sokla. Stropy a klenuté nábehy stien sú pokryté geometrickou štukovou dekoráciou. Tá variuje pravouhlú delenú a členenú ornamentiku vychádzajúcu zo štvorca, prípadne ustúpených a vystúpených tehličiek na nábehoch stien. Táto ornamentika je doplnená o štylizované rastlinné dekóry, hlavne na strope a stenách samotného schodiska. Na pilieroch schodiska, v úrovni 1 a 2 NP, sú umiestnené konzoly, ktoré však pôsobia typovo cudzorodo, jednoznačne boli nainštalované sekundárne. Najväčší rozsah poškodení tejto výzdoby je spôsobený opakovaným zatekaním s celkovým prevlhnutím omietkových štruktúr. Dôsledkom je strata súdržnosti, postupná deštrukcia, spôsobená výkvetmi minerálnych solí, a korózia povrchových náterov. Dobre viditeľné sú aj sekundárne pretretia, resp. vysprávky, ktoré výrazne skresľujú ostrosť pôvodnej profilácie. Na strope v úrovni 3 NP sú viditeľné rozsiahle plochy uvoľnených náterov, ktoré majú tendenciu k samovoľnému odpadnutiu.

Kamenné schodiskové stupne s dekoratívnym zábradlím sú bez výraznejších deštrukcií. Výnimku tvoria stupne vedúce do suterénu, ktoré sú čiastočne rozbité, uvoľnené zo svojej pozície a výrazne posunuté vo všetkých smeroch. Celkovo sú však jednotlivé stupne v dobrom stave, s mierne

prešľapanou nástupnou plochou, ktorá bola navyše štruktúrovaná (stopy po štokovaní sú viditeľné v menej exponovaných častiach jednotlivých stupňov).

V podobnom stave je aj dekoratívne zábradlie schodiska, kde nie sú viditeľné rozsiahle poškodenia. Povrch je silne zanesený depozitom, čo je viditeľné na rytej dekorácii (pričom depozit je paradoxne zvýrazňuje). Drobné odštiepenia materiálu sú viditeľné po celej ploche zábradlia. Sedília v úrovni 1 NP je bez výrazných poškodení. Okrem usadeného depozitu je jediným výraznejším poškodením korózia na povrchu, spôsobená reakciou minerálov obsiahnutých vo vode.

Priestor suterénu je silne zdevastovaný rozrušenými omietkami, hlavne na spojovacej chodbe. V miestnosti bývalej plavárne, resp. kúpeľov sú steny celoplošne preomietnuté a prekryté rozvodmi elektroinštalácie. Omietky sú postupne deštruované vzliňavou vlhkosťou. V jednotlivých miestach sú viditeľné dekoratívne kovové mriežky rozvodov kúrenia, ktoré sú navyše silne prekryté farbou.

Priestor bytu tvorí ucelený trakt v južnom krídle, rozdelený chodbou a niekoľkými miestnosťami. Na stenách chodby sú viditeľné stopy po zatečení s následnou devastáciou omietok a náterov. Jednotlivé miestnosti sú plochostropé, oddelené priečkami s dverovými otvormi. Hrúbka priečok, spolu so stopami odtlačkov na stropoch, svedčí o čiastočnej zmene pôvodnej dispozície bytu. Steny sú prekryté hladenou vyspravovanou omietkou, finalizovanou bielym vápenným náterom. Na celej ploche sú viditeľné stopy po rôznorodých vysprávkach a trasovaniach elektroinštalácie. Dverné otvory sú osadené pôvodnými obložkami zárubní a krídlami dverí. Tvarovo sú zdobené motívmi variujúcimi motívy štukovej výzdoby. Časť dekoratívnych výplní dverí, či už drevených panelov alebo sklenených výplní, je vymenená spolu s časťou kovaní. Celý povrch dverných výplní je pretretý hustou bielou olejovou farbou, mierne opticky zoxidovanou. Hustota náteru mierne deformuje profiláciu dekorácií.

Zadné schodisko má nástupné plochy riešené vo forme lešteného terazza. Zábradlie je kovové, zdobené rozetami a sieťovaním, povrch je natretý hustou čiernou farbou, ktorá sa olupuje. V miestach poškodení je viditeľný červený miniový základný náter a stopy po sivozelenom nátere. Podlahy na hlavných komunikačných trasách sú keramické, zložené z dekoratívnych dlaždíc. Na exponovaných častiach je táto podlaha prešľapaná do takej miery, že pôvodný raster a dekor je takmer nečitateľný, rovnako sú na niektorých miestach dlaždice vymenené za mladšie s iným dekorom.

Deštruktívne metódy – sondáž

Sondážny prieskum bol realizovaný podobne ako na fasádach z dôvodu zistenia, resp. rozšírenia poznania o stave a charaktere primárnych vrstiev, ich sekundárnych prevrstvení, rovnako ako aj z dôvodu preverenia možnosti existencie maliarskej vrstvy viažucej sa k primárnemu riešeniu interiérov.

Základná schématická stratigrafia

M – murivo

O – omietka

N – náter

Čísla 1, 2, 3 ... označujú chronologické poradie

Písmená druh a materiál vrstvy

M1 – Murivo

Základným stavebným materiálom je klasická pálená tehla, kladená do maltového lôžka. Stav muriva je podmienený rozsahom poškodenia spôsobeného intenzívnym zavláhaním. V týchto lokalitách je preto možné považovať tehlové murivo za vážne narušené hlavne nasiaknutím vodorozpustnými soľami s následkom rozrušenia alebo oslabenia hmoty tehál. V miestnostiach, ktoré neboli takto postihnuté, je možné považovať tehlové murivo za dostatočne kompaktné, bez statických alebo iných mechanických poškodení.

O1 – Omietky

Podobne, ako v prípade exteriéru, sa jedná o vrstvené vápenno cementové omietkové zmesi, pričom finálna vrstva omietky je tvorená vápenno sadrovou zmesou s veľmi jemným plnivom, takže povrch omietok bol po finalizovaní hladký, bez charakteristickej zrnitosti. Identickým technologickým spôsobom boli realizované aj štukové prvky S1 na stropoch. Charakteristické vrstvenie, resp. materiálové skladbu vidieť na poškodení štuky na pilastri schodiska, kde sú dobre viditeľné omietkové jadro, jemná vrstva povrchovej omietky a finálna vápenno sadrová vrstva.

N1

Primárny náter bol nanesený v rámci finálnej úpravy interiérov. V zásade išlo o natretie stien a stropov monochromatickou svetlo sivou, resp. lomenou bielo sivou farbou. Na tento náter boli realizované dekoratívne šablónové motívy, rozdelené podľa komunikačných trás. Na priestore schodiska pravouhlý motív písmena L doplneného bodkou a vlnovkou. Na steny schodiska stupňovite sa prekrývajúcou trojicou štvorcov. V priestoroch bytu, resp. učebniach sú tieto motívy komplikovanejšie, v zásade však variujúce pravouhlú ornamentiku. Na realizáciu boli použité farebné tóny v sivých lomeno bielych a okrovo nahnedlých farbách, v prípade miestnosti bytu a učebni doplnené o sivo modrú a hnedo-červenú. Vzhľadom k tomu, že išlo o realizáciu vápenno kazeínovými farbami na vyzretý podklad, je farebnosť určená len približne (navyššie môže byť pozmenená presakujúcim olejovým pojivom z náteru

soklov). Uvedená technológia, materiálové zloženie a rozsah sekundárnych zásahov sa prejavili na značne poškodenom stave dochovania.

O2 – 3 Sekundárne omietky

Tvorila vo väčšine prípadov lokálne vysprávky súvisiace s postupnou výmenou dožitých prvkov, napr. okenných výplní, trasovaní elektroinštalácie, stavbu nových priečok atď. Vždy sa jedná o vápenno cementovú omietku, uhladenú filcovaním a finalizovanú nátermi. V najväčšom rozsahu sú tieto omietky situované hlavne v priestoroch bytu a v miestnosti suterénu, kde dochádzalo k opakovaným preomietnutiam celých stien a stropov či už z dôvodu úprav alebo zmien dispozície.

V prípade štukovej výzdoby ide o sadrové vysprávky, ktoré iba zhruba sledujú pôvodné tvaroslovie.

Sekundárne nátery N2 a N2 – X tvorí súbor vápenno hliníkových náterov, ktoré boli nanášané postupne pri obnove interiérov. Väčšinou sa jedná o monochromatické nátery stien a stropov svetlými tónmi, soklová časť komunikačných trás bola opakovane natieraná tmavšími tónmi farieb, pričom najmladší – súčasný náter je olejový. Keďže tieto nátery mali iba udržiavaciu funkciu, boli realizované bez akýchkoľvek výtvarných motívov, výnimku tvorí iba prvý sekundárny náter na chodbách, kde sa objavuje jednoduchá štylizovaná maľba bordúry čiernou farbou deliaca steny na soklové plochy.

V prípade miestnosti bytu sa na stenách objavujú zvyšky dekorácií nanášaných valčekom.

Nasleduje inventarizácia nálezových situácií a sond (výber z realizovaného celkového množstva), ktoré boli vyhodnotené ako „nosné - prezenčné“ na demonštráciu základných poznatkov o predmetnej pamiatke, ktoré majú vplyv na záverečné vyhodnotenie ako aj pre návrh postupu a technológií.

1 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - exteriér

1. Situovanie	Čelná fasáda
2. Vyhodnotenie	Detail poškodenia omietky s postupnou eróziou všetkých vrstiev spôsobenou zrážkovou vodou.

2 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - exteriér

1. Situovanie	Bočná časť severnej fasády
2. Vyhodnotenie	Detail poškodenia omietky s postupnou eróziou všetkých vrstiev spôsobenou zrážkovou vodou.

3 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - exteriér

1. Situovanie	Fasáda telocvične
2. Vyhodnotenie	Premytie sekundárnej vrstvy omietky a náterov s následným poškodením primárnych vrstiev zrážkovou vodou.

4 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - exteriér

1. Situovanie	Severná fasáda – okenný preklad
2. Vyhodnotenie	Mechanické poškodenie všetkých vrstiev, odhaľujúce základnú hmotu okenného prekladu.

5 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - exteriér

1. Situovanie	Severná fasáda
2. Vyhodnotenie	Mechanické poškodenie s postupnou degradáciou všetkých vrstiev štukovej profilácie odrazenou zrážkovou vodou.

6 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - exteriér

1. Situovanie	Soklová časť fasády
2. Vyhodnotenie	Detail poškodenia sokla s následkom štiepenia kamennej hmoty, ktorá už nie je chránená omietkou.

7 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - exteriér

1. Situovanie	Štruktúrovaná časť sokla
2. Vyhodnotenie	Detail premytia sekundárnych prevrstvení z povrchu primárnej vrstvy. Dobre viditeľný charakter štruktúrovanej omietky.

8 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - exteriér

1. Situovanie	Štruktúrovaná časť sokla
2. Vyhodnotenie	Detail premytia sekundárnych prevrstvení z povrchu primárnej vrstvy. Dobre viditeľný charakter štruktúrovanej omietky.

9 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - exteriér

1. Situovanie	Detail fasády altánku
2. Vyhodnotenie	Detail charakteru spracovania a kladenia kamenných, dekoratívnych blokov.

10 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - exteriér

1. Situovanie	Detail fasády altánku
2. Vyhodnotenie	Detail poškodenia povrchových štruktúr postupným odštiepovaním kamennej hmoty.

11 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - exteriér

1. Situovanie	Kovová mreža okna na prízemí
2. Vyhodnotenie	Detail koróziou napadnutej kovovej mreže zo zvyškami náterov a fixačného tmelu.

12 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - exteriér

1. Situovanie	Dochovaný primárny okenný rám
2. Vyhodnotenie	Detail silne zdegradovaných náterov na dekore okenného rámu (v poškodeniach viditeľné zvyšky primárnych náterov).

1 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - interiér

1. Situovanie	Štuková výzdoba stropu v úrovni 1NP
2. Vyhodnotenie	Dobre viditeľný optický efekt tvorený zvolenou kombináciou štukovej výzdoby (minimalistického charakteru bieleho monochrómu s využitím pôsobenia svetla a tieňa).

2 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - interiér

1. Situovanie	Štuková výzdoba stropu schodiska
2. Vyhodnotenie	Detail štukovej výzdoby s pravidelným ornamentom, založenom na štvorci, pričom v strede sa nachádza dekor so secesne štylizovaným geometrickým ornamentom s volutami.

3 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - interiér

1. Situovanie	Detail štukovej výzdoby v úrovni 3NP
2. Vyhodnotenie	Detail uvoľnenej vrstvy sekundárnych náterov.

4 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - interiér

1. Situovanie	Detail štukovej výzdoby v úrovni 3NP
2. Vyhodnotenie	Detail uvoľnenej vrstvy sekundárnych náterov.

5 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - interiér

1. Situovanie	Detail poškodenia štukovej výzdoby
2. Vyhodnotenie	V poškodení je viditeľná technologická výstavba štukovej výzdoby zloženej s jadrovej, základnej omietky a vápenného gletu. V poškodení sú viditeľné vyzrážané kryštály soli.

6 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - interiér

1. Situovanie	Dverná výplň v priestore bytu
2. Vyhodnotenie	Viditeľné sekundárne preosadenie sklenených výplní.

7 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - interiér

1. Situovanie	Detail výplne dverí v priestore bytu
2. Vyhodnotenie	Viditeľné sekundárne nahradenie pôvodnej sklenenej výplne preglejkou.

8 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - interiér

1. Situovanie	Detail dverí v priestore bytu
2. Vyhodnotenie	Viditeľné dochovanie pôvodného kovania dverí.

9 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - interiér

1. Situovanie	Detail dverí v priestore bytu
2. Vyhodnotenie	Viditeľné dochovanie pôvodného kovania dverí.

10 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - interiér

1. Situovanie	Keramická dlažba na komunikačných trasách
2. Vyhodnotenie	Viditeľné prešľapanie jednotlivých dlaždíc, prípadne ich nahradenie novšími dlaždicami.

11 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - interiér

1. Situovanie	Keramická dlažba na zadnom schodisku
2. Vyhodnotenie	Relatívne dobre dochovaný stav dlažby s rastrom.

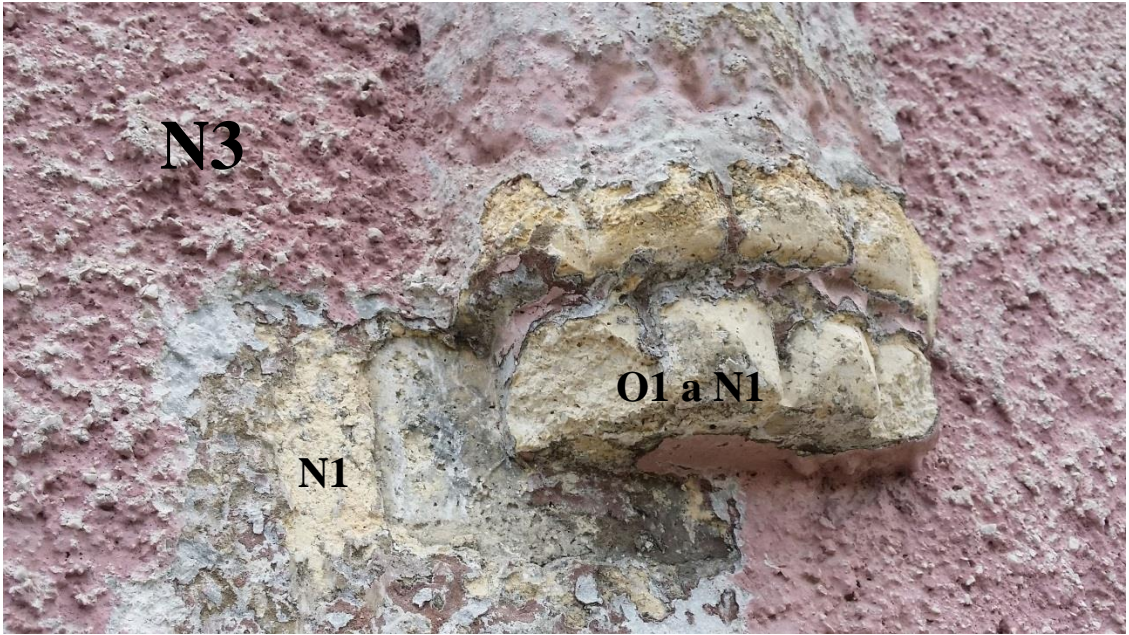
12 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - interiér

1. Situovanie	Keramický obklad parapetu okna zadného schodiska
2. Vyhodnotenie	Dochovaný pôvodný obklad bez sekundárneho pretretia dokumentuje pôvodné riešenie a farebnosť na hlavnom schodisku.

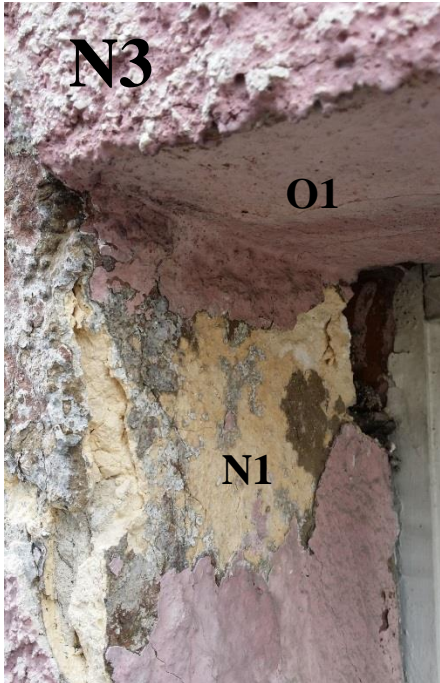
13 NÁLEZOVÁ SITUÁCIA - interiér

1. Situovanie	Dekoratívne kovanie schodiska
2. Vyhodnotenie	Viditeľné masívne pretretie čiernou farbou.

1 SONDA - exteriér

1. Situovanie	Sonda na štukovom ornamente severnej fasády
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy O1, N1 a sekundárne vrstvy – N3.

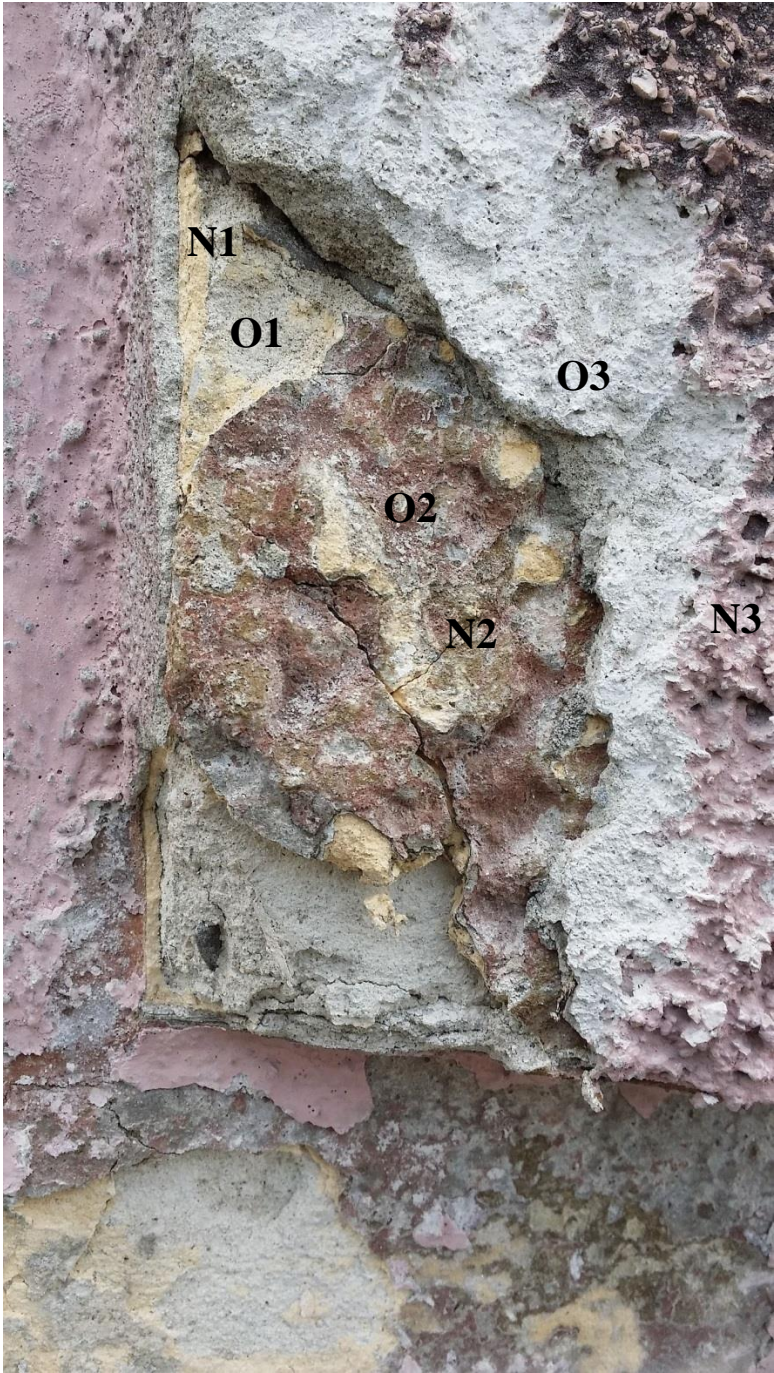
2 SONDA - exteriér

1. Situovanie	Sonda na preklade okna
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy O1, N1 a sekundárne vrstvy – N3.

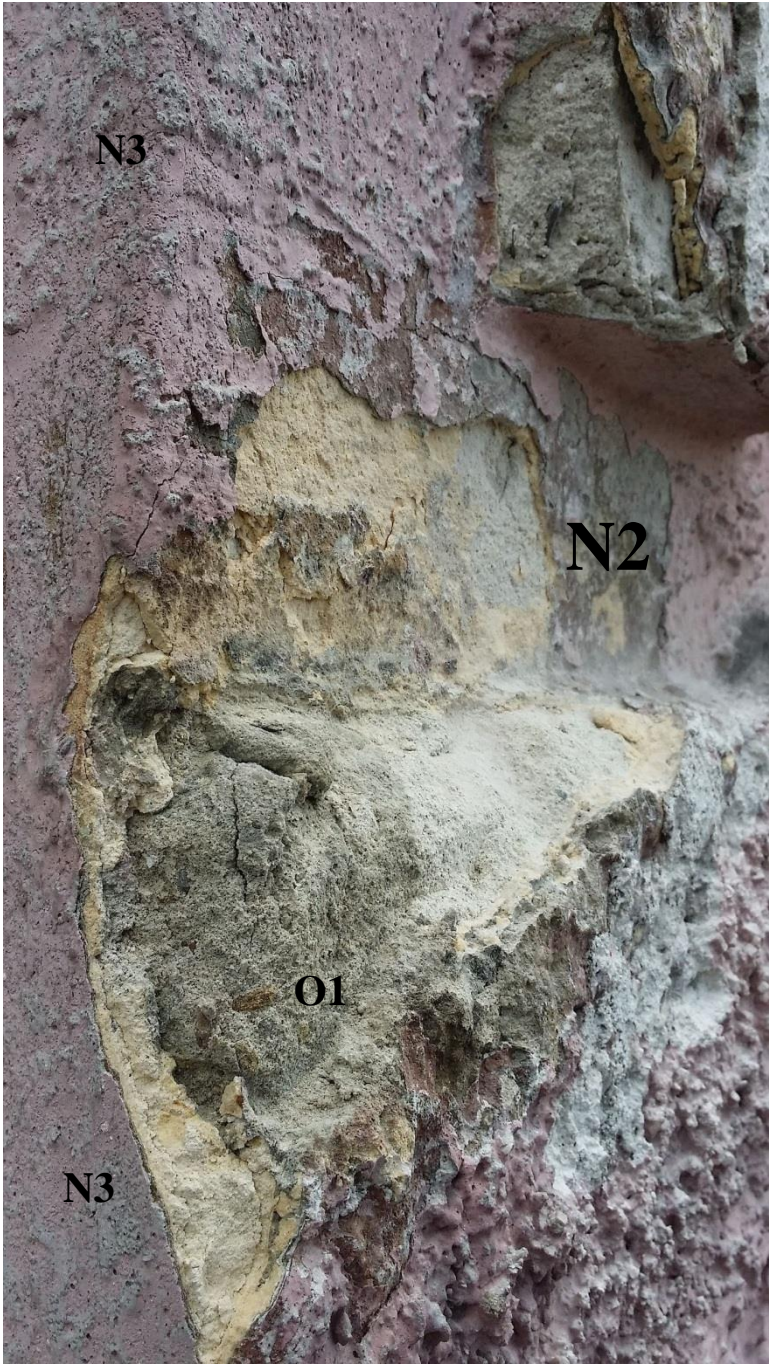
3 SONDA - exteriér

1. Situovanie	Sonda na sokli severnej fasády
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy O1, N1 a sekundárne vrstvy – O2, N2 a N3.

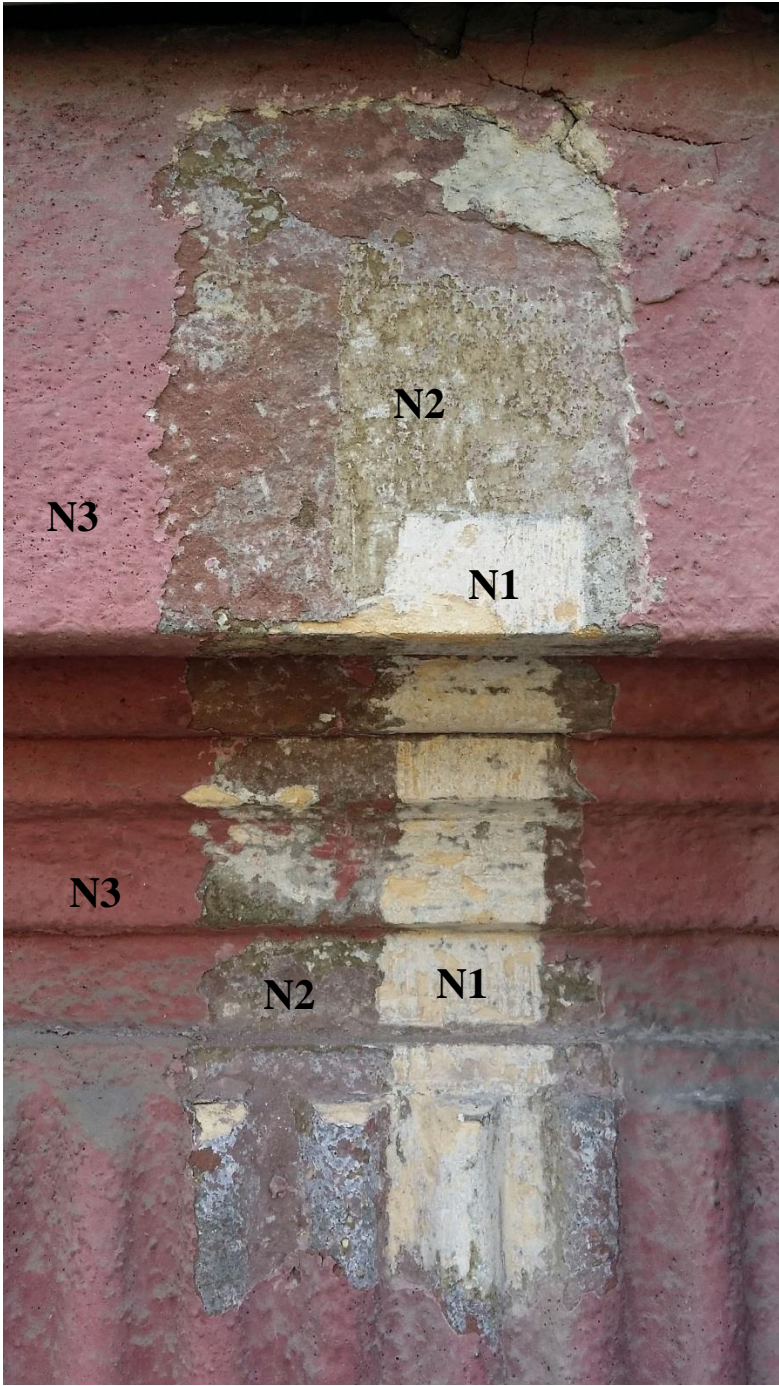
4 SONDA - exteriér

1. Situovanie	Sonda na rímse okenného ostenia severnej fasády
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy O1, N1 a sekundárne vrstvy – O2, O3, N2 a N3.

5 SONDA - exteriér

1. Situovanie	Sonda na podokennej rímse severnej fasády
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy O1, N1 a sekundárne vrstvy – N2 a N3.

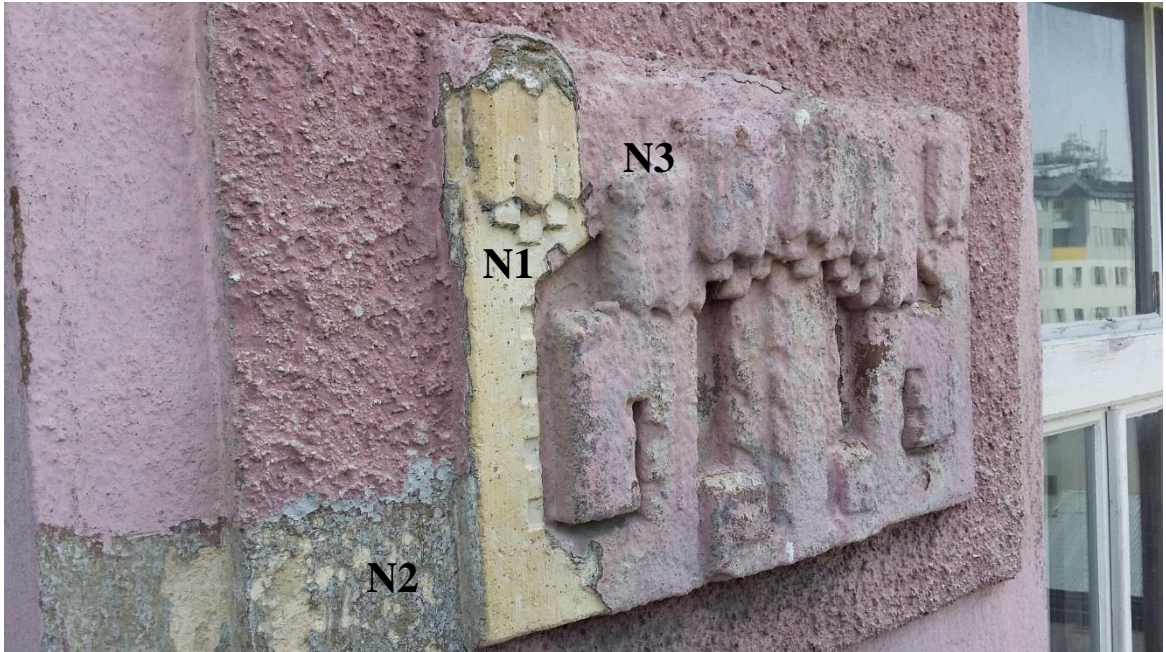
6 SONDA - exteriér

1. Situovanie	Sonda na korunnej rímse
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy O1, N1 a sekundárne vrstvy – N2 a N3.

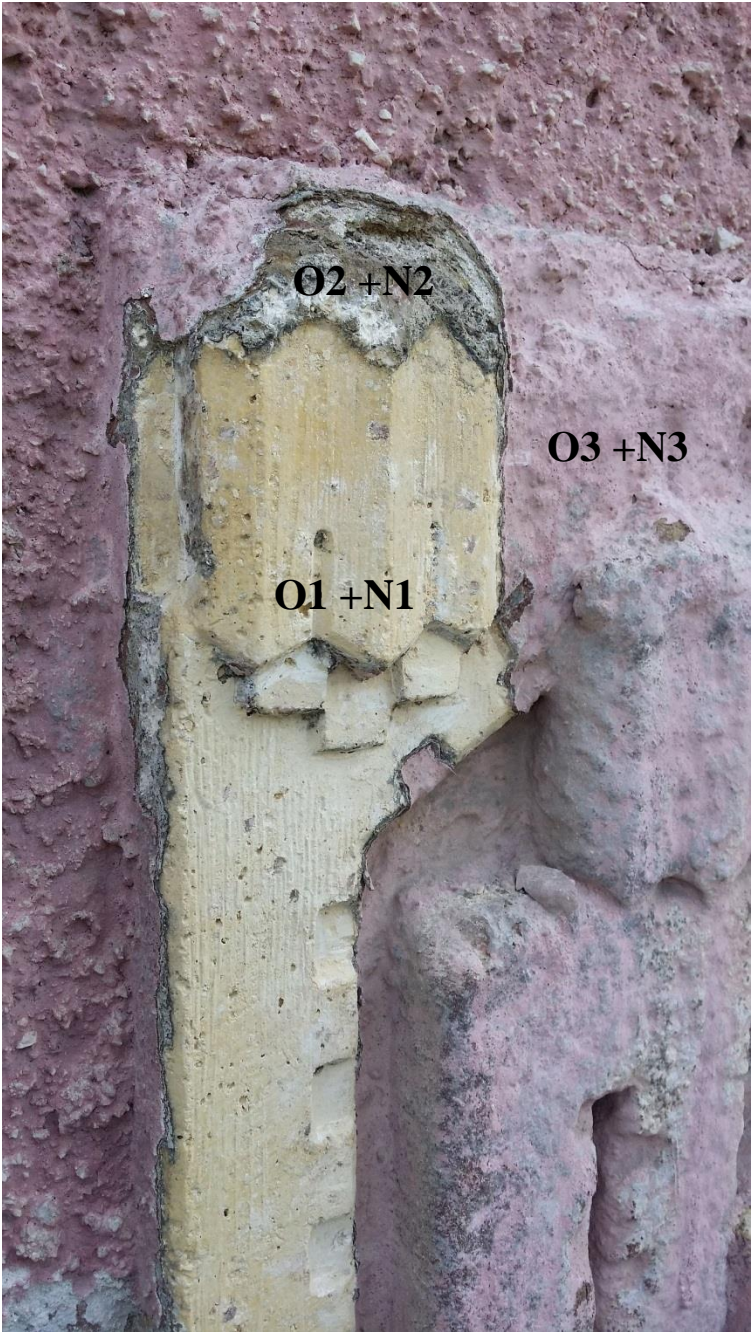
7 SONDA - exteriér

1. Situovanie	Sonda na štukovej profilácii severnej fasády
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy - N1 a sekundárne vrstvy – N2 a N3.

8 SONDA - exteriér

1. Situovanie	Sonda na štukovej profilácii severnej fasády
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy - N1 a sekundárne vrstvy – N2 a N3.

9 SONDA - exteriér

1. Situovanie	Sonda na štukovej profilácii severnej fasády
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy O1, N1 a sekundárne vrstvy – O2, N2, O3 a N3.

10 SONDA - exteriér

1. Situovanie	Sonda na štukovej profilácii severnej fasády
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy N1 a sekundárne vrstvy – N3.

11 SONDA - exteriér

1. Situovanie	Sonda realizovaná na reliéfe Ukrižovania
2. Vyhodnotenie	Šipkami vyznačené detaily spojov kompozície.

12 SONDA - exteriér

1. Situovanie	Sonda realizovaná na reliéfe Ukrižovania
2. Vyhodnotenie	Predpokladaná primárna vrstva „1“ a sekundárne prevrstvenia „2-7“.

13 SONDA - exteriér

1. Situovanie	Sonda realizovaná na reliéfe Ukrižovania
2. Vyhodnotenie	Predpokladaná primárna vrstva „1“ a sekundárne prevrstvenia „2-7“.

14 SONDA - exteriér

1. Situovanie	Sonda realizovaná na reliéfe Ukrižovania
2. Vyhodnotenie	V sonde viditeľné predpokladané fragmenty primárnej farebnosti.

15 SONDA - exteriér

1. Situovanie	Sonda realizovaná na reliéfe Ukrižovania
2. Vyhodnotenie	V sonde viditeľné predpokladané fragmenty primárnej farebnosti.

1 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sondáž na stene vstupného priestoru
2. Vyhodnotenie	Nález panelov umelého mramoru tzv. „stucco lustra“, slúžiaceho pravdepodobne ako vzorkovník pre možnú úpravu interiéru.

2 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sondáž na stene vstupného priestoru
2. Vyhodnotenie	Nález miesta pôvodne koncipovaného plastického rámovania.

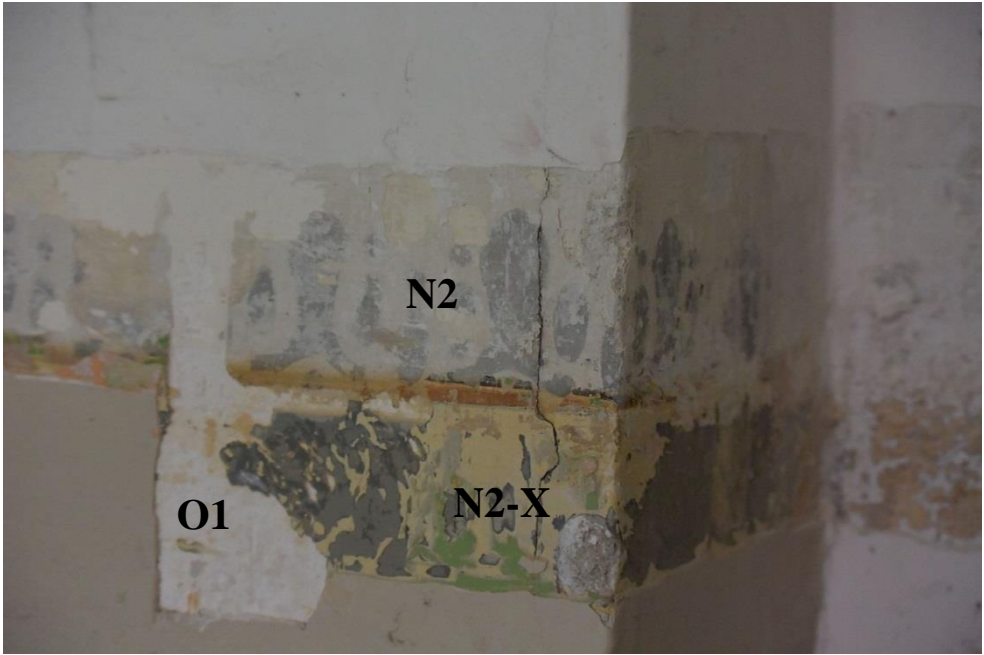
3 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sondáž na stene vstupného priestoru
2. Vyhodnotenie	Detail miesta nasadenia šablóny pri vyťahovaní štukového rámu.

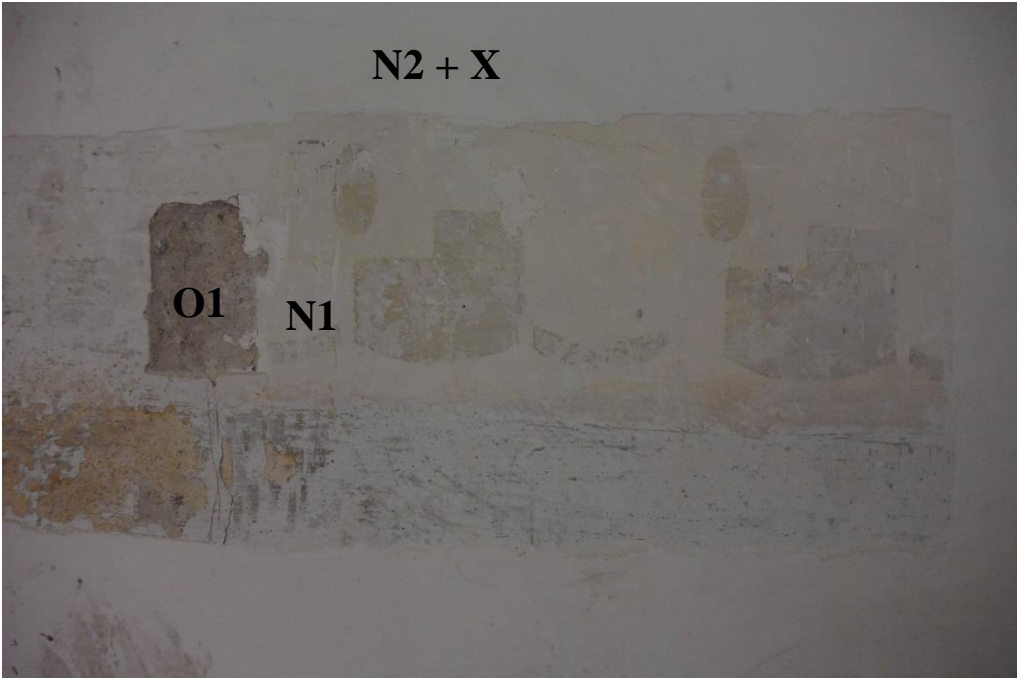
4 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda realizovaná na konzole
2. Vyhodnotenie	Potvrdenie sekundárnosti inštalovanej konzoly potvrdenou rozdielnou stratigrafiou a tvaroslovím (vyznačenie sondy lichobežníkom).

5 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda na stene chodby v úrovni 1NP
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy O1 a sekundárne vrstvy – N2-X.

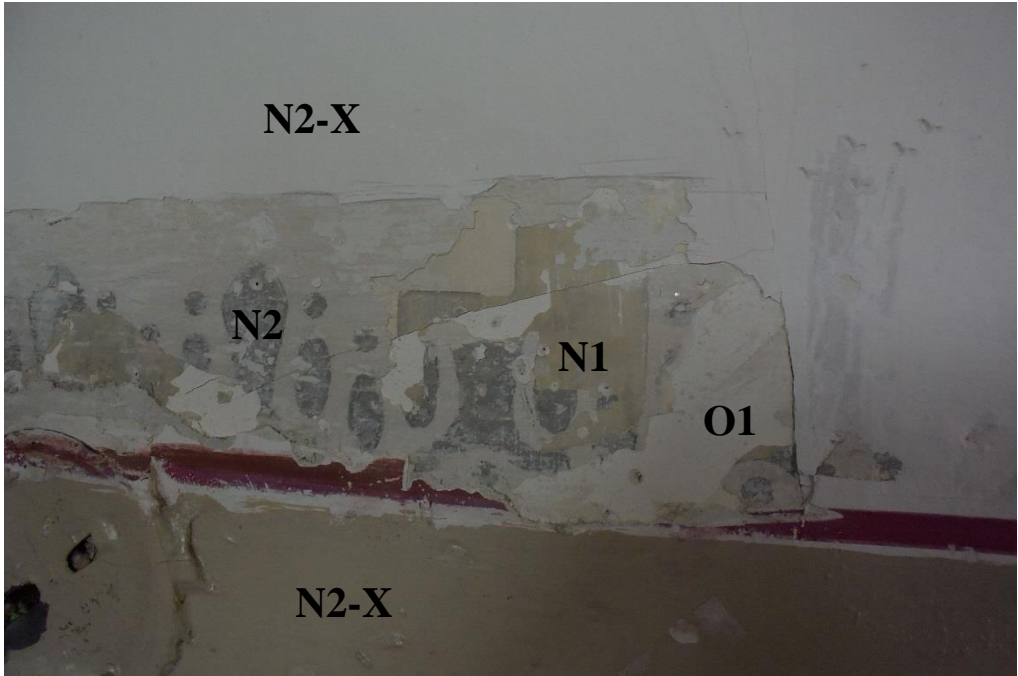
6 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda na stene nad sedíliou
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy O1 + N1 a sekundárne vrstvy – N2-X.

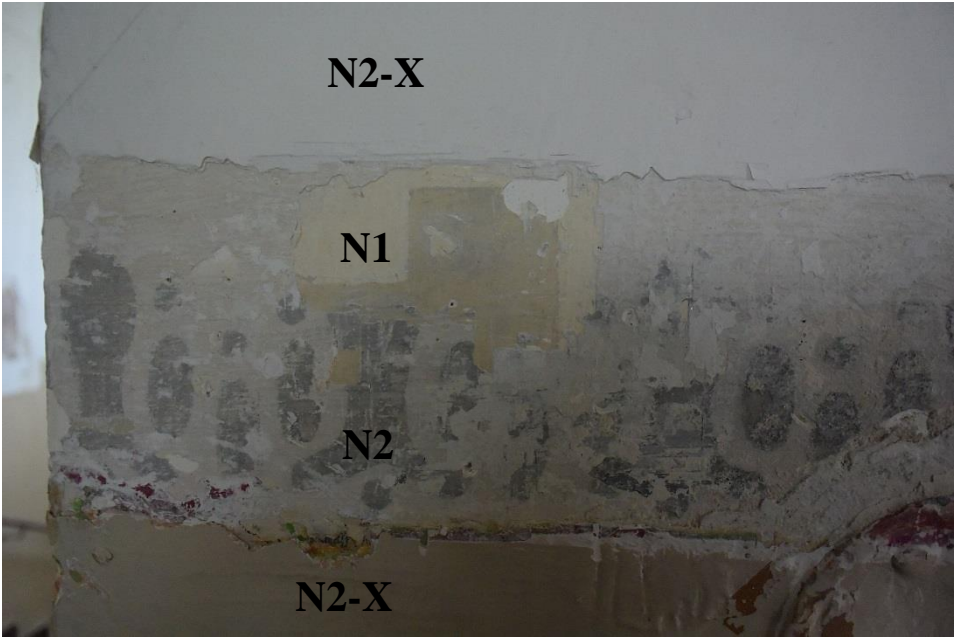
7 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda na stene nad sedíliou
2. Vyhodnotenie	Nález vzorky nerealizovanej dekoratívnej omietky – imitujúcej kameninu sedílie.

8 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda na chodbe v úrovni 2NP
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy O1+N1 a sekundárne vrstvy – N2-X.

9 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda na chodbe v úrovni 2NP
The photograph shows a cross-section of a wall. At the top is a light grey layer labeled 'N2-X'. Below it is a yellowish, textured layer labeled 'N1'. Underneath 'N1' is a dark, mottled layer labeled 'N2'. At the bottom is another light grey layer labeled 'N2-X'. The layers are separated by distinct horizontal boundaries.	
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy N1 a sekundárne vrstvy – N2-X.

10 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda na chodbe v úrovni 2NP
The photograph shows a cross-section of a wall. At the top is a light grey layer labeled 'N2-X'. Below it is a yellowish, textured layer labeled 'N1'. Underneath 'N1' is a dark, mottled layer labeled 'N2'. At the bottom is another light grey layer labeled 'N2-X'. The layers are separated by distinct horizontal boundaries.	
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy N1 a sekundárne vrstvy – N2-X.

11 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda realizovaná na pilieri schodiska
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy O1+N1 a sekundárne vrstvy – N2-X.

12 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda na stene schodiska
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy N1 a sekundárne vrstvy – N2-X – farebnosť pozmenená presakovaním oleja z farby sokla.

13 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda realizovaná na stene suterénu
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy N1 a sekundárne vrstvy – N2-X.

14 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda realizovaná na stene miestnosti s bazénom
2. Vyhodnotenie	Primárna vrstva omietky s náterom O1+N1, je silne skorodovaná vplyvom vlhkosti.

15 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda realizovaná na fabióne bytu
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy O1, N1 a sekundárne vrstvy – N2-X.

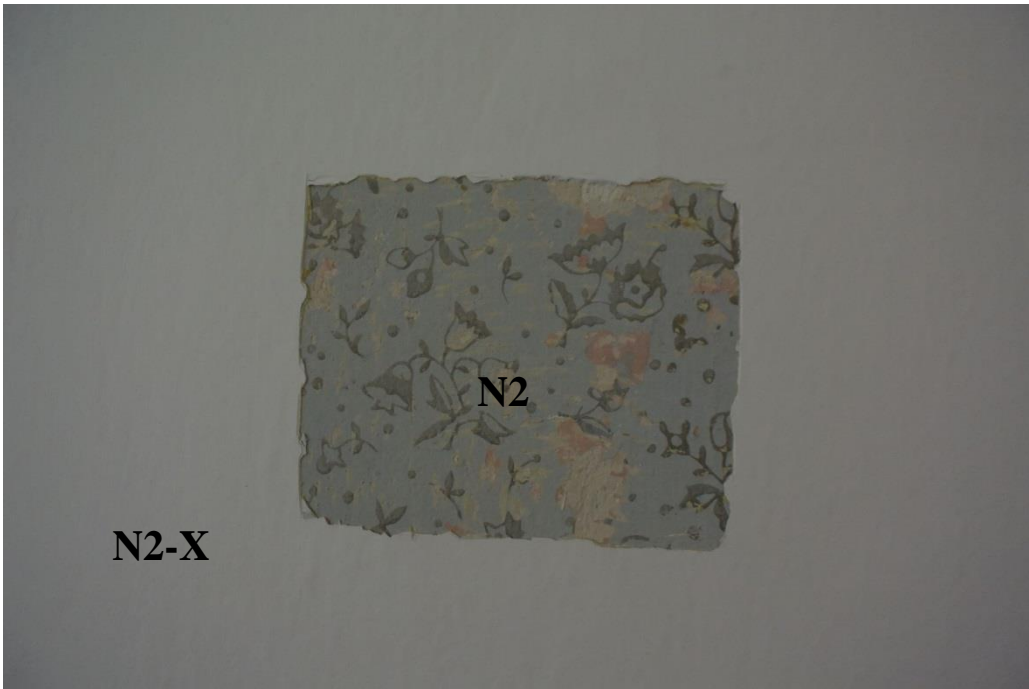
16 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda realizovaná na fabióne bytu
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy N1 a sekundárne vrstvy – O2 a N2-X.

17 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda realizovaná na fabióne bytu
2. Vyhodnotenie	Primárne vrstvy O1, N1 a sekundárne vrstvy – N2-X.

18 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda realizovaná na stene bytu
2. Vyhodnotenie	Nález dokumentuje dobovú úroveň sekundárnej úpravy stien bytu.

19 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda na ostení dverí
2. Vyhodnotenie	V sonde je viditeľná primárna sivozelená úprava dverných výplní.

20 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda na ostení dverí
2. Vyhodnotenie	V sonde je viditeľná primárna sivozelená úprava dverných výplní.

21 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda na kovovom zábradlí
2. Vyhodnotenie	Viditeľný základný červený náter a zvyšky sivozelenej primárnej farby.

22 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda na sedílii
2. Vyhodnotenie	V sonde je viditeľná možná úroveň odstraňovania depozitu počas čistenia.

23 SONDA - interiér

1. Situovanie	Sonda na zábradlí
2. Vyhodnotenie	V sonde je viditeľná možná úroveň odstraňovania depozitu počas čistenia.

IV. Zhodnotenie technického stavu a charakteristiku pamiatkových hodnôt kultúrnej pamiatky na základe výsledkov výskumu

Na základe realizácie oboch metód reštaurátorského výskumu, ako aj súhrn informácií z prechádzajúcich výskumov, je možné konštatovať nasledovné:

Primárne vrstvy objektu, tak ako boli definované v rámci stratigrafie, sú v celkových objemoch dochované. Lokálne sú poškodené hlavne vzliňavou vlhkosťou a zatekajúcou vodou, pričom deštrukcia všetkých materiálových vrstiev je navyše podporená aj ich primárnym materiálovým zložením (vysoký obsah cementov a sadry), ktoré neodoláva dlhodobým atakom vody a vrcholí postupnou degradáciou materiálov na postihnutých miestach. Druhým nepriaznivým faktorom je snaha o elimináciu poškodení, hlavne v prípade fasád objektu, ktoré boli postupne pravdepodobne dva krát celoplošne prekryté nástrekem brizolitovej omietky s následným pretretím. Táto úprava postupne zredukovala dekoratívnu stránku fasád prekrytím jej štukovej výzdoby a celkovou zmenou štruktúry a farebnosti. Obdobne je možné hodnotiť aj objekt altánku s figuratívnym reliéfom ukrižovania, ktoré je radikálne pozmenené celoplošným zásahom vo forme premaľby, ktorá výrazne pozmeňuje pôvodnú koncepciu. V rámci interiéru je možné za najmenej poškodené hodnotiť kamenné prvky, t. j. sedíliu, zábradlie a nástupné schodisko (mimo rozbitých stupňov smerom do suterénu). Materiál je dochovaný v dobrej kondícii, spravidla s prirodzeným stupňom poškodenia, t. j. plynulé prešľapanie, drobné úbytky a celoplošne usadený depozit. Podobne aj kovové dekoratívne prvky sú v celku dobre dochované. Zábradlie, mreže a dekoratívne mriežky kúrenia sú dochované pod sekundárnymi nátermi farieb, ktoré pokrývajú drobné remeselné detaily.

Štuková výzdoba interiérov, mimo miest postihnutých zavlhovaním, je dochovaná v dobrom stave. Povrchy sú spravidla prekryté nátermi, ktoré redukujú profilácie, ale celkovo je pôvodná výtvarná koncepcia štukovej výzdoby dobre čitateľná, a aj na miestach, ktoré absentujú, resp. sú mechanicky poškodené, bude možná jej bezproblémová rekonštrukcia. Maliarska výzdoba interiérov je viac menej dochovaná iba vo fragmentoch, hlavne v priestoroch bývalého bytu je možné hovoriť skôr o torzálnom dochovaní fabionových bordúr. Tým, že išlo o exponované priestory, ktoré prechádzali opakovanými úpravami, spolu so zvolenou technológiou „secco“ maľby (t. j. maľby realizovanej na vyzretú omietku vápenno kazeínovým farbami), je dochovaný stav síce čitateľný, ale farebnosťou viac odhadovaný. Celkovo je však možné konštatovať, že sa farebnosť pohybovala vo svetlo sivej až „striebristej“ základnej ploche, doplnenej o bordúry v okrovo sivohnedých tónoch, doplnených o modré, červené a biele ornamentálne plochy. Samotná ornamentika dopĺňa štukovú výzdobu variovaním pravouhlých vzorov.

Keramické podlahy, spolu so soklovým keramickým obkladom, sú značne narušené, čiastočne

sú nahradené vloženými dlaždicami, alebo sú pretreté olejovou farbou (keramický obklad sokla na schodisku). V najlepšej kondícii sú dlaždice spolu s obkladom, sú dochované na zadnom schodisku, ktoré dáva predstavu o celkovom riešení podláh v interiéri objektu.

Pôvodné okenné výplne sú dochované iba na niekoľkých miestach (vstupný priestor, telocvičňa). Vo väčšine okien sú výplne novodobé, sledujúce pôvodné riešenie iba v základných tvaroch. Z dochovaných výplní je vidieť, že boli viac profilované a farebne riešené svetlou sivozelenou farbou. Obdobne farebné riešenie bolo aj na dochovaných dverných výplniach, ktoré sú v najväčšej miere silne upravené a pretreté, dochované hlavne v priestoroch bývalého bytu.

V rámci sondáže boli lokalizované aj dve miesta so zvyškami dekoratívnych omietok. Ide o plochu na pravej stene vstupného vestibulu, kde boli zistené zvyšky štukového rámovania s odstránenou profiláciou. Vnútoraná plocha je vyplnená fixovaným platňami umelého mramoru, tzv. „stucco lustra“. Vzhľadom k rozsahu sondáže nie je jasné, či sa jedná o dekoratívnu inkrustáciu z neznámym vzorom, alebo o ukážku možnej výzdoby stien, ktorá sa z úsporných dôvodov nerealizovala.

Podobne je treba hodnotiť aj nález dekoratívnej omietky vo vnútornej ploche omietky so sedíliou. Táto omietka vzorom imituje povrch materiálu sedílie. Má charakter mastnej tmelovej omietky na báze oleja a kalafúny plnenej drobnou drťou, vytvárajúcej štruktúru blízku materiálu, z ktorého je zhotovená sedília. Tá je vyrobená na báze hydraulického maltoviny v kombinácii s cementom, a kamennej drte zodpovedajúcej frakcie. Táto zmes bola po vydusaní ďalej opracovaná kamenárskym spôsobom, štokovaním do požadovaného dezénu (identicky bola realizovaná aj balustráda na čele fasády v úrovni strechy). Oba tieto nálezy sú pravdepodobne iba vzorky možných dekoratívnych stvárnení interiéru, ktoré neboli realizované, a pri konečnej realizácii boli prekryté zvolenou úpravou.

Pamiatkové hodnoty kultúrnej pamiatky boli už jasne definované v predchádzajúcom Pamiatkovom architektonicko-historickom výskume, ktorý realizovala Doc. PhDr. M. Kvasnicová, PhD. (2014). Na širšie súvislosti tejto pamiatky v kontexte vývoja výtvarného umenia na dnešnom území Slovenska sme poukázali v časti „Historické súvislosti a umelecko-historický popis predmetnej pamiatky“, ktorý spracovala Ing. Arch. Z. Grúňová (2016). V procese vykonávania reštaurátorského výskumu nedošlo k zmene už viackrát interpretovaných pamiatkových hodnôt pamiatky.

V. Návrh postupu a technológie obnovy kultúrnej pamiatky

Návrh na reštaurovanie je spracovaný z hľadiska pamiatkových hodnôt zachovania hmotnej a priestorovej skladby objektu, ako aj s ohľadom na zámere investora, resp. vlastníka pamiatky revitalizovať celkovo areál pamiatky. Zámerom samotnej obnovy bude sanácia pôvodnej primárnej materiálnej skladby v čo najväčšej miere a v čo najvernejšom výraze ako v exteriéri, tak v interiéri pamiatky.

Na základe výsledkov reštaurátorského výskumu, ako aj na základe realizovaného architektonicko – historického výskumu, bude zásah pozostávať s konsolidačných – konzervátorských postupov, ktorých úlohou bude zastaviť postupnú degradáciu primárnych štruktúr a odstránenie nevhodných sekundárnych zásahov s cieľom zlepšenia celkovej autenticity pamiatky a následne rekonštrukčných krokov s cieľom postupnej rehabilitácie primárneho riešenia výrazu objektu.

Kvôli prehľadnosti bude návrh rozdelený na reštaurovanie exteriéru a interiéru.

Rámcový návrh reštaurovania fasád exteriéru objektu

- Prvá fáza reštaurovania fasád predpokladá celoplošné odstránenie sekundárnych prevrstvení tak, ako boli definované v rámci stratigrafie. Odstránenie týchto vrstiev brizolitových a cementových omietok je nutné z dôvodu celkového technického a estetického hľadiska (zlepšenie stavu zaťažených primárnych omietok a ich celkový stav spolu so spresnením estetického riešenia, napr. zistenie presného rozsahu štukovej výzdoby). Odstraňovanie sa bude realizovať mechanicky s možnosťou dočistenia vodou, prípadne vodnou parou. Samotná konsolidácia primárnych vrstiev omietok po očistení bude realizovaná povrchovo napustením vhodným konsolidantom (napr. produkty fi Keim restaurofixatív, prípadne Axilát A2820) a podľa potreby hĺbkovo vápenným derivátom CalxNova alebo vápennou zmesou obohatenou o Axilát A2820 (Sokrat).

- Uvoľnené časti okrajov omietok navrhujeme podchytiť omietkovými mostíkmi.
- Vlhkosťou a vodorozpustnými soľami zaťažené murivo navrhujeme mechanicky odstrániť, podľa možnosti po „zdravé jadro“ a zakonzervovať vhodným sanačným roztokom (produkty fi. Keim, Tubag, Remmers, Baumit) – určených na stabilizáciu, resp. zakonzervovanie murív zaťažených minerálnymi soľami. Tento krok musí byť realizovaný súbežne so sanáciou celej stavby s cieľom odstrániť príčiny zavlhčenia.

- Poškodené miesta navrhujeme vytmeliť štandardným postupom, t. j. viacvrstvom vápenno-cementovou omietkou do požadovanej roviny a tvaru. Znovu je možné použiť tzv. „hotové zmesi“ rôznych firiem, pokiaľ sú určené na rekonštrukcie historických budov a sú materiálne vhodné na konkrétnu stavbu s možnosťou objemovej a materiálnej modifikácie, napr. pridaním potrebnej drte

alebo plniva, ktoré by zodpovedalo rekonštruovanej časti.

- V rámci konzervácie dochovaných častí omietok fasád navrhujeme vo finálnej úprave prevrstviť, resp. materiálovo zjednotiť celoplošne povrch fasád tenkou vrstvou omietky zodpovedajúcej štruktúry.
- Farebné riešenie navrhujeme realizovať po konzultáciách s príslušným KPÚ Žilina – t. j. metodickým dozorom, na základe doterajších faktov, prípadne zistení v rámci realizácie obnovy fasád. Na farebnú rekonštrukciu navrhujeme použiť farby na siliikátovej báze, plnené minerálnymi pigmentmi (napr. farebná škála fi. Keim, Remmers, Tubag, a pod.). Za ideálne považujeme použiť farebné tóny charakteristické pre obdobie prelomu 19.-20.storočia.

Pre štukovú výzdobu fasád platí tá istá postupnosť:

- Očistiť od sekundárnych prevrstvení.
- Konsolidovať, t. j. upevniť, uvoľnené povrchové štruktúry vhodným spevňujúcim roztokom (Keim restauronfixatív, Axilát A2820, a pod.).
- V prípade nutnosti bodovo fixovať uvoľnené časti štúk.
- Dotmeliť poškodené časti tak, aby tvarovo a materiálovo zodpovedali dochovaným častiam.
- Materiálovo a farebne zjednotiť štukové prvky s omietkami fasád.
- Farebné riešenie realizovať súbežne s celkovým riešením fasády.

Rámcový návrh reštaurovania omietok a štukovej výzdoby interiérov vo vybraných miestnostiach

Veľká časť interiérov, miestností, komunikačných trás – chodieb, schodiská atď. má odchované hmotové objemy.

- V prvom rade navrhujeme realizovať mechanické očistenie, resp. odstránenie predovšetkým sekundárnych omietok a náterov. Odstraňovanie je nutné realizovať mechanicky, ideálne bez použitia vody vo zvýšenej miere (rôzne tlakové spôsoby čistenia) z dôvodu, aby nedochádzalo k transportu vody do murív. Proces čistenia by mal byť koordinovaný a kontrolovaný tak, aby nedochádzalo k zbytočnému odstraňovaniu primárnych, historických vrstiev a narúšaniu profilácie štukovej výzdoby. Dôležité je odstrániť olejový náter z povrchu stien v celom rozsahu. V rámci čistenia stien a štukovej výzdoby navrhujeme celoplošne odstrániť najviac deštruované časti omietok a prípadne aj štukovej výzdoby zo stien, ktoré sú zaťažené minerálnymi soľami a vlhkosťou.

- Po odstránení týchto vrstiev bude nutné, podobne ako na fasádach, konsolidovať murivo a okolité omietky vhodným roztokom určeným na zakonzervovanie takto postihnutých murív. Po očistení bude nutná spolupráca so sanačným technikom v rámci sanácie zvlhnutých murív kvôli odkonzultovaniu použitia najvhodnejšej technológie s dôrazom na historickú vernosť rekonštruovaných častí. Po očistení omietok od nevhodných prevrstvení navrhujeme upevniť uvoľnené časti injektážnou zmesou na vápennej báze, napr. Calxnova. Povrchy omietok zároveň navrhujeme spevniť penetračným náterom buď na báze akrylátov, napr. roztokom axilátu 2804 (Sokrat), prípadne solsilikátovým roztokom Restauro fixativ firmy Keim. Po upevnení navrhujeme chýbajúce časti omietok, vrátane tvaroslovia štukovej výzdoby, doplniť, vytmeliť do požadovaného tvaru omietkou na báze vápna. Navrhujeme použiť klasickú omietkovú zmes s plnivom vhodnej frakcie a farebnosti, pojenou klasickým vápnom buď haseným, prípadne hydraulickým, nie vápenným hydrátom. Je možné požiť aj priemyselne vyrábané zmesi, ale rovnako iba na vápennej báze, a určené na rekonštrukciu historických objektov (napr. firma Keim, Remmers, Tubag, Baumit atď.), prípadne omietky určené na rekonštrukciu štúk Bayosan.

- Finálny povrch stien a klenieb, ktorý je charakteristický pre vrstvy O1 a N1, navrhujeme dosiahnuť vápennými gletmi – stierkami; znovu je možné používať buď zmes vápna a jemného plniva, alebo priemyselné zmesi zodpovedajúcej kvality, napr. Keim – Athenit fino, Baumit – Kalkglette. Novo rekonštruovaný povrch musí mať charakteristickú stopu po nanášaní kovovým hladítkom, prípadne inom spôsobe spracovania viditeľnom na dochovaných častiach. Farebné riešenie navrhujeme po odkonzultovaní s príslušným metodickým dozorom riešiť tónovanou sivo-bielou farbou. Je možné použiť buď farby na báze modifikovaného vápenného pojiva, alebo solsilikátové produkty firiem Keim, Remmers a pod.

- V prípade nálezov maľovaných bordúr navrhujeme ich zakonzervovať, t. j. – dočistiť, povrchovo upevniť, odseparovať a prekryť v rámci rekonštrukcie povrchov stien. Je možné ich výtvarné motívy použiť po prepauzovaní a vyrobení šablóny pri nožnej rekonštrukcii jednotlivých interiérov, resp. priestorov. Pri ich realizácii navrhujeme použiť farebné tóny a intenzitu, charakteristickú pre záver 19. A začiatok 20. storočia.

NÁVRH NA REŠTAUROVANIE KAMENNÝCH ČASTÍ – UMELECKOREMESELNÚ OBNOVU

Prvky interiéru si nevyžadujú špeciálny druh obnovy – reštaurovanie, môžu byť obnovené formou umeleckoremeselných prác pod dohľadom reštaurátora.

- Čistenie povrchu od voľných i viazaných depozitov pomocou prípravkov na čistenie kameňa podľa vhodnosti použitia pre vápence a leštené mramory (napr. od firmy Bellinzoni prípravky na alkalické báze - Ultra stripper na schodiskové stupne a zábradlie, na prvky sedílie je možné pri silnejších vrstvách nečistôt použiť lokálne aj prostriedky na báze kyselín s nízkou koncentráciou). Povrch kameňov je nutné dočisťovať podľa postupu z technologických listov čistiacich prostriedkov, minimálne oplachom vodou. Pri prvkoch zábradlia schodiska bude vhodné, aby pri štruktúrovaných plochách nebola celkom odstránená prirodzená patina, ktorá zvýrazňuje geometrický ornament týchto štruktúrovaných plôch, teda aby boli vyčistené opatrne, so zachovaním malého podielu tejto patiny.
- Vytmelenie poškodení kameňa s rešpektovaním povrchovej plastickej i farebnej štruktúry jednotlivých prvkov. Na schodiskových nástupniciach je potrebné vyplniť obnažené dutiny v štruktúre kameňa a zväziť vyplnenie niektorých dutín aj na travertínových madlách zábradlia. Miera vyplnenia na prvkoch zábradlia sa prekonzultuje po celkovom vyčistení. Na tmelenie prvkov zábradlia môžu byť použité vhodné tmely na báze akrylátov, prípadne voskov (napr. Acrystal), na tmelenie nástupníc môžu byť použité pevnejšie tmely na báze polyesterov alebo epoxidov. Tmely musia zodpovedať charakteru povrchu okolitého kameňa farebnosťou i štruktúrou (leštené plochy zaleštiť, štruktúrované prispôbiť). Kameninové prvky sedílie nie sú tak poškodené, aby bolo potrebné tmelenie.
- Prelomené a staticky narušené stupne vymeniť za materiálovú a tvarovú kópiu – použiť mramor pod názvom ROSSO VERONA. Riešenie statickej poruchy po demontáži poškodených stupňov by mala vypracovať odborne spôsobilá osoba pre túto oblasť.
- Vytmeliť aj poškodené škáry vhodným tmelom (na báze minerálneho spojiva vhodnej farebnosti).
- Povrch kamenných prvkov ošetriť záverečnou konzervačnou úpravou (prípravky od firmy Bellinzoni) proti vode, olejom a pod., nástupnice môžu byť ošetrené bezfarebnou protišmykovou úpravou asi do dvoch tretín šírky (hĺbky) stupňa.

NÁVRH NA REŠTAUROVANIE - UKRÍŽOVANIE

Základný cieľ, charakteristika a rozsah reštaurovania:

Na základe výsledkov reštaurátorského výskumu sa dá konštatovať, že aj napriek miernym úbytkom pôvodnej hmoty a úpravám, si v zásade sochárska kompozícia zachovala svoje pôvodné kvality a hmotovú podobu bez zásadnejších zmien dodnes.

Základným cieľom reštaurátorského zásahu je zachovanie a v maximálne možnej miere prinavrátenie autentických hodnôt tejto pamiatke. Reštaurátorský zásah bude realizovaný na mieste. Zameraný bude na odstránenie všetkých sekundárnych povrchových vrstiev a tmelov tak, aby bolo zabezpečené rešpektovanie a zachovanie vrstvy označenej v sondážnom výskume číslom 1. Odstraňovanie však je potrebné vykonávať opatrne, aby v prípade odlišných nálezových zistení oproti sondážnemu výskumu bolo možné zachovať hodnotné povrchové vrstvy. Degradovaný povrch materiálnej podstaty bude konsolidovaný, aby sa zamedzilo ďalšiemu narúšaniu hmoty. Tvarové doplnenie je predpokladané tak, aby v celkovom výslednom efekte bola v maximálnej miere zachovaná autenticita sochárskej práce. Povrchové vrstvy budú podľa miery zachovania citlivo retušované, prípadnú možnosť rekonštrukcie je potrebné odkonzultovať na kontrolnom dni po celkovom očistení. Reštaurátorský zásah bude zásadným spôsobom riešiť zachovanie a stabilizáciu výtvarných a umeleckých hodnôt tejto pamiatky.

Návrh postupu a technológie reštaurovania:

Na základe výsledkov z vykonaného reštaurátorského výskumu, navrhujem nasledovný postup a technológiu reštaurovania pamiatky:

- Odstraňovanie sekundárnych vrstiev pomocou prostriedkov na báze organických rozpúšťadiel (odstraňovač starých náterov) s dočisťovaním mechanickým spôsobom pomocou skalpelov špachtlí a pod.. Odstraňovanie bude postupné, s ohľadom na možné nálezy alebo zistenia, ktoré ak budú zistené, bude nutné operatívne riešiť na kontrolnom dni. Odstránené budú aj všetky sekundárne tvarové doplnky mechanickým spôsobom. Travertínové prvky sokla budú očistené spočiatku mechanicky a taktiež pomocou prostriedkov na čistenie kameňa (napr. od firmy Bellinzoni).
- Po odstránení všetkých nevhodných sekundárnych zásahov, bude potrebné narušenú hmotnú podstatu sochárskej kompozície stabilizovať vhodným konsolidačným prostriedkom. Navrhujem konsolidačný prostriedok na báze styrenakrylátových kopolymérov (napr. Axilat 2804 alebo 2802NA) riedený zmesou vody a izopropylalkoholu. Travertínové prvky sokla nie je potrebné spevňovať

- Doplnenie rušivých častí poškodení bude potrebné konzultovať počas samotných prác, navrhujem však rekonštrukciu všetkých chýbajúcich častí, ktoré bude možné odvodiť od zachovaných vzorov, s dôrazom na ich ucelenosť. Zloženie tmelu: kamenné drvené plnivo, minerálne spojivo (zmes bieleho cementu a vápna), Axilat, pigment. Pred tmelením budú vyhotovené najprv vzorky tmelov podľa farebnosti a štruktúry pôvodného materiálu. Ak počas prác dôjde k situácii keď bude potrebná aj výmena niektorej časti, bude zvolaný kontrolný deň, kde sa dohodne ďalší postup.
- Po vykonaných tvarových doplnkoch, bude povrch sochárskej kompozície farebne zjednotený formou lokálnej retuše pomocou pigmentov a akrylátového spojiva (pigmentované pasty a zmes vody izopropylalkoholu a akrylátu – Axilat 2804).
- Ako záverečná povrchová a konzervačná úprava povrchu bude aplikovaný prostriedok Porosil VV (hydrofóbny účinok) formou náteru.

Pre ostatné časti interiéru (okenné a dverné výplne, kovové dekoratívne prvky, dlažby a keramické obklady) platia odporúčania remeselnej obnovy s prípadnou konzultáciou s príslušným KPÚ Žilina a reštaurátorom.

VI. Fotodokumentácia

Zoznam fotografií:

1. Celkový pohľad na budovu školy
2. Čelná fasáda s hlavným vstupom
3. Detail strešnej časti – viditeľná balustráda a dekoratívne prvky na streche
4. Detail členenia okenných otvorov na čelnej fasáde
5. Detail balustrády na strešnej atike - viditeľný rozsah a charakter poškodení
6. Detail balustrády na strešnej atike - viditeľný rozsah a charakter poškodení
7. Detail poškodenia omietky s postupnou eróziou všetkých vrstiev
8. Detail poškodenia v prízemnej a soklovej časti fasády – viditeľné deštrukcie spôsobené zavíhaním a odrazenou zrážkovou vodou
9. Severná fasáda počas sondáže
10. Detail dvorovej fasády – viditeľný „rôznofarebný“ povrch exponovaných častí spôsobený premytím sekundárnych vrstiev zrážkovou vodou
11. Detail dvorovej fasády – viditeľný „rôznofarebný“ povrch exponovaných častí spôsobený premytím sekundárnych vrstiev zrážkovou vodou
12. Detail dvorovej fasády – viditeľný „rôznofarebný“ povrch exponovaných častí spôsobený premytím sekundárnych vrstiev zrážkovou vodou
13. Detail fasády telocvične
14. Detail poškodenej primárnej farebnosti na korunnej rímse
15. Detail dvojice dochovaných pôvodných okenných výplní na fasáde telocvične
16. Detail poškodenia omietkových vrstiev zrážkovou vodou
17. Detail skorodovanej ochrannnej mreže na okne v úrovni prízemí
18. Pohľad na oporný múr s reliéfom Ukrižovania v nike altánku
19. Detail plastiky s reliéfom
20. Detail plastiky s reliéfom
21. Detail plastiky
22. Detail praskliny v plastike
23. Detail chýbajúceho kríža na podstavci
24. Objekt altánku – kaplnky
25. Detail poškodenia strešnej krytiny a omietky na korunnej rímse
26. Detail sondy na štukovej výzdobe fasády – viditeľný rozdiel v ostrosti profilácií po odstránení sekundárnych vrstiev
27. Detail štruktúrovanej časti fasády – viditeľný spôsob naniesenia štruktúrovanej omietky na vyhladený podklad
28. Detail sondy na profilácií rímsovania
29. Štuková výzdoba stropu vstupného priestoru
30. Detail poškodenia so sekundárnym pretmelením

31. Detail sondáže vo vstupnom priestore s nálezom sekundárne prekrytých panelov umelého mramoru, tzv. „stuccolustra“
32. Detail pretmelenej ryhy po odstránení dverných výplniach v úrovni 1NP
33. Detail dochovanej primárnej okennej výplne
34. Priestor niky s osadenou sedíliou v úrovni 1NP
35. Detail štukovej výzdoby stropu a nábehov stien – dobre viditeľný optický objekt podmienený zvolenou kombináciou a variáciou štukových motívov
36. Detail štukovej výzdoby stropu a nábehov stien – dobre viditeľný optický objekt podmienený zvolenou kombináciou a variáciou štukových motívov
37. Detail štukovej výzdoby stropu a nábehov stien – dobre viditeľný optický objekt podmienený zvolenou kombináciou a variáciou štukových motívov
38. Detail poškodenia omietok zavĺhaním. Dekoratívna mreža s výplňou je sekundárne pretretá.
39. Priestor schodiskovej siene v úrovni 2NP
40. Detail poškodenia štukovej výzdoby – dobre viditeľná technologická výstavba zložená z dvoch vrstiev: jadrovej – základnej omietky a finálneho vápenno-sádrového gletu
41. Celkový pohľad na strop a piliere schodiska v úrovni 3NP
42. Celkový pohľad na dekoratívne zábradlie schodiska
43. Detail štukovej výzdoby stropu schodiska
44. Detail štukovej výzdoby so štylizovanými rastlinnými dekormi na centrálnej pravouhlej kartuši
45. Detail štylizovanej štuky rastlinného dekoru – dobre viditeľná redukcia profilácie po sekundárnom prekrytí
46. Detail uvoľnených sekundárnych náterov z povrchu štukovej výzdoby
47. Detail dekoratívneho zábradlia schodiska
48. Detail dekoratívneho zábradlia schodiska
49. Detail dekoratívneho zábradlia schodiska s viditeľnými poškodeniami
50. Detail dekoratívnej výzdoby sedílie
51. Celkový pohľad na keramickú podlahu s doplneným terazzo dlaždicami
52. Detail poškodenia dlažby prešľapaním
53. Detail poškodenia schodiskových stupňov smerom k suterénu
54. Detail poškodenia schodiskových stupňov smerom k suterénu
55. Detail technického riešenia fixácie schodiskových stupňov
56. Detail prešľapania, zdrsnenia rastra na nášlapnej ploche schodiskových stupňov
57. Detail poškodenia omietok a štukovej výzdoby vlhkosťou
58. Detail poškodenia omietok a štukovej výzdoby vlhkosťou
59. Celkový pohľad na miestnosť s bazénom
60. Detail sondy na dekoratívnej mriežke topenia - viditeľné jemné cizelované vzory
61. Nález dekoratívnej bordúry na stene miestnosti v suteréne

62. Nález dekoratívnej bordúry na schodisku, smerom k suterénu
63. Detail prekrývajúcich sa bordúr na stenách komunikačných trás v interiéri
64. Detail primárnej dekoratívnej bordúry
65. Detail primárnej dekoratívnej bordúry
66. Priestory bytu s vybratými priečkami
67. Sondážny prieskum v interiéri bytu
68. Detail pôvodnej dvernej výplne
69. Detail dverného kovania
70. Detail pásovej sondy
71. Detail degradovaných omietok na chodbe bytu
72. Detail sondáže
73. Detail sondáže s viditeľným reliéfom po odstránenej priečke
74. Detail nálezu fabiónovej bordúry v interiéri bytu
75. Detail nálezu fabiónovej bordúry v interiéri bytu
76. Detail kovového zábradlia bytu

VII. Grafika

Grafické zameranie pre túto dokumentáciu bolo poskytnuté investorom. Grafickú realizáciu spracovali autorky: Ing. Arch. Zuzana Grúňová, PhD. , Ing. D. Štaffenová a Doc. Ing. R. Korenková. Pre potreby dokumentácie – spracovala Ing. Arch. Zuzana Grúňová, PhD..

Zoznam:

1. Exteriér_fasáda
2. Interiér_detail stĺpika na schodisku
3. Interiér_detail madlo_schody
4. Interiér_detail ornament_baluster_schody
5. Interiér_celok_sedílie
6. Interiér_horizontálny prierez_sedílie
7. Interiér_vertikálny prierez_sedílie
8. Interiér_detail ornamentu_sedílie
9. Interiér_2kridlove_dvere
10. Interiér_2kridlove_dvere_detail
11. Interiér_1kridlove_dvere
12. Okno
13. Okno povodne_1NP
14. Okno povodne_1NP
15. Kaplnka_celkový pohľad
16. Kaplnka_detail Ukrižovania

VIII. Rozhodnutie o zámere na reštaurovanie NKP